

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»
Кафедра світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу

ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри світової
політики, дипломатії та
туристичного бізнесу
доц. Парфіненко А.Ю.

**Кваліфікаційна робота
магістра**

на тему: **«РОЗВИТОК АМЕРИКАНО-КИТАЙСЬКИХ
ВІДНОСИН НАПРИКІНЦІ ХХ–ПЕРШІЙ ЧВЕРТІ ХХІ
СТОЛІТТЯ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ І РЕГІОНАЛЬНИХ
ВИКЛИКІВ»**

Виконала: студентка 2 курсу, групи УКР-61
Спеціальності 291 «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»

Ісонкіна Лілія Дмитрівна

(прізвище та ініціали)

Керівник: к.еон.н., доц. Панова І.О.

(прізвище та ініціали)

Рецензент: к.еон.н., доц. Шолом А.С.

(прізвище та ініціали)

Підсумкова оцінка:

за національною шкалою: _____

кількість балів: _____

Голова Екзаменаційної комісії

(підпис)

Велієв Фаріз Тейюб огли

(прізвище та ініціали)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Інститут Навчально-науковий інститут «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»

Кафедра світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу

Рівень вищої освіти (освітньо-кваліфікаційний рівень) другий (магістерський)

Напрямок підготовки

Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

ЗАТВЕРДЖУЮ

**Завідувач кафедри
світової політики, дипломатії та
туристичного бізнесу
Доц. Парфіненко А.Ю.**

“ _____ ” _____ 2024 року

**З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ МАГІСТЕРСЬКУ РОБОТУ (ПРОЕКТ)**

Ісонкіна Лілія Дмитрівна

(прізвище, ім'я, по батькові студента)

1. Тема роботи «Розвиток американо-китайських відносин наприкінці XX–першій чверті XXI століття в контексті глобальних і регіональних викликів»

керівник роботи Панова Ірина Олексіївна, к.еон.н., доцент

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по університету від №4002-5/1581 від 01.07.2024

2. Строк подання студентом роботи 20.11.2024 р.

3. Перелік питань, які потрібно розробити

Визначити науково-теоретичну базу досліджень американо-китайських відносин; провести порівняльний аналіз соціально-економічного та політичного профілю США і КНР; розкрити концептуальні засади зовнішньої політики США та Китаю; дослідити особливості політичної співпраці між США і КНР у 1990-х роках; проаналізувати трансформацію американо-

китайських відносин у першій чверті ХХІ століття; оцінити причини та наслідки загострення протиріч між США і КНР в умовах посилення стратегічної конкуренції; висвітлити геополітичні інтереси США та Китаю на Близькому Сході; розглянути Тайвань як фактор американо-китайського суперництва: потенційні сценарії розвитку ситуації; розкрити місце та роль України в системі зовнішньополітичних координат США та Китаю; спрогнозувати пріоритетні напрями американо-китайської двосторонньої взаємодії.

4. План роботи

№ з/п	Назви етапів роботи
	Розділ 1. Історико-теоретичні аспекти дослідження проблеми американо-китайських відносин
	Розділ 2. Аналіз особливостей американо-китайських відносин у 1990-2000-х рр.
	Розділ 3. Проблеми та перспективи взаємодії США та Китаю в контексті глобальних і регіональних викликів

5. Дата видачі завдання 15.11.2023р.

Студентка

підпис

Л.Д. Ісонкіна

ініціали, прізвище

Керівник роботи

підпис

І. О. Панова

ініціали, прізвище

АНОТАЦІЯ

Ісонкіна Л.Д. Розвиток американо-китайських відносин наприкінці ХХ–першій чверті ХХІ століття в контексті глобальних і регіональних викликів

Робота присвячена дослідженню розвитку американо-китайських відносин наприкінці ХХ–першій чверті ХХІ століття в контексті глобальних і регіональних викликів. Визначено науково-теоретичну базу досліджень американо-китайських відносин. Проведено порівняльний аналіз соціально-економічного та політичного профілю США і КНР. Розкрито концептуальні засади зовнішньої політики США та Китаю. Досліджено особливості політичної співпраці між США і КНР у 1990-х роках. Проаналізовано трансформацію американо-китайських відносин у першій чверті ХХІ століття. Оцінено причини та наслідки загострення протиріч між США і КНР в умовах посилення стратегічної конкуренції. Висвітлено геополітичні інтереси США та Китаю на Близькому Сході. Розглянуто Тайвань як фактор американо-китайського суперництва: потенційні сценарії розвитку ситуації. Розкрито місце та роль України в системі зовнішньополітичних координат США та Китаю. Спрогнозовано пріоритетні напрями американо-китайської двосторонньої взаємодії.

Ключові слова: американо-китайські відносини, глобальні виклики, регіональні виклики, геополітичні інтереси США та Китаю на Близькому Сході.

ANNOTATION

Isonkina L.D. The Development of US-China Relations in the Late XX-First Quarter of the XXI Century in the Context of Global and Regional Challenges

The article is devoted to the study of the development of US-China relations in the late XX and the first quarter of the XXI century in the context of global and regional challenges. The scientific and theoretical basis for the study of US-China relations is determined. A comparative analysis of the socio-economic and political profile of the United States and China is carried out. The conceptual foundations of US and Chinese foreign policy are revealed. The peculiarities of political cooperation between the United States and China in the 1990s are studied. The transformation of US-China relations in the first quarter of the 21st century is analyzed. The causes and consequences of the aggravation of contradictions between the United States and China in the context of increased strategic competition are assessed. The geopolitical interests of the United States and China in the Middle East are highlighted. Taiwan as a factor in the US-China rivalry is considered: potential scenarios for the development of the situation. The place and role of Ukraine in the system of foreign policy coordinates of the United States and China are revealed. Priority areas of US-China bilateral cooperation are predicted.

Keywords: US-China relations, global challenges, regional challenges, geopolitical interests of the United States and China in the Middle East.

ЗМІСТ

Вступ	3
Розділ 1. Історико-теоретичні аспекти проблеми дослідження американо-китайських відносин	7
1.1.Науково-теоретична база досліджень американо-китайських відносин.....	7
1.2.Соціально-економічний та політичний профіль США та КНР: порівняльна характеристика	14
1.3.Концептуальні засади зовнішньої політики США та КНР.....	21
Розділ 2. Особливості американо-китайських відносин у 1990-2000-х рр.....	30
2.1. Політична співпраця між США та Китаєм у 1990-х рр.	30
2.2.Трансформація американо-китайських відносин у першій чверті ХХІ ст.	37
2.3. Загострення протиріч між США та КНР в умовах посилення стратегічної конкуренції.....	42
Розділ 3. Проблеми та перспективи взаємодії США та Китаю в контексті глобальних і регіональних викликів	50
3.1. Геополітичні інтереси США та КНР на Близькому Сході	50
3.2. Тайвань як фактор американо-китайського суперництва: потенційні сценарії розвитку ситуації.....	55
3.3. Місце та роль України в сучасних американо-китайських відносинах.....	64
3.4. Пріоритетні напрями американо-китайської двосторонньої взаємодії	71
Висновки	79
Список використаних джерел.....	84

ВСТУП

Актуальність обраної теми. США і Китай є найбільш розвиненими державами світу, що мають сильні економіки, потужні збройні сили, найбільші витрати на оборону, є постійними членами Ради Безпеки ООН. На сучасному етапі КНР виступає головним конкурентом Сполучених Штатів Америки. Посилення розбіжностей між цими державами негативно позначається не лише на розвитку американо-китайських стосунків, але й призводить до зростання міжнародної напруги. У той же час, конструктивна співпраця між США та КНР навпаки сприятиме розв'язанню глобальних і регіональних проблем. У зв'язку з цим актуального значення набуває вивчення розвитку та сучасного стану американо-китайських відносин, та їх впливу глобальні та регіональні проблеми.

На сучасному етапі відносини Сполучених Штатів Америки та Китаю багато в чому впливають на міжнародний порядок денний. Відтак, вивчення еволюції та сучасного стану відносин між Вашингтоном та Пекіном є важливим як з наукової, так і з практичної точки зору. Тому актуальним є здійснення комплексного й об'єктивного аналізу основних напрямів та проблем двосторонніх взаємин США та КНР на сучасному етапі, а також ґрунтовне дослідження специфіки кожного з етапів. Крім того, важливо висвітлити динаміку двосторонніх стосунків, розкрити проблеми та основні протиріччя, які існують між Вашингтоном та Пекіном, а також запропонувати шляхи їх вирішення.

Ступінь вивченості проблеми. Дослідженням розвитку американо-китайських відносин наприкінці ХХ – першій чверті ХХІ століття в контексті глобальних і регіональних викликів займається чимало вітчизняних науковців, зокрема: Григорій Перепелиця, який у своїй праці «Між війною і миром: Українська зовнішня політика в умовах глобальної нестабільності» аналізує виклики для України в умовах глобальної нестабільності та вплив суперництва між США і Китаєм на регіональну стабільність і безпеку [2];

Євгенія Левицька-Доба, яка досліджує концептуальні засади політики США щодо Китаю, зокрема еволюцію відносин між цими державами від партнерства до антагонізму [1], та Максим Ялі, який у своїй роботі «Розвиток американо-китайських відносин в умовах світової економічної кризи» аналізує геополітичне зростання Китаю та зміни зовнішньополітичних пріоритетів США в умовах економічної нестабільності [3].

Окремі аспекти теми широко досліджені закордонними науковцями, а саме: Генрі Кіссінджер, який у своїх працях «On China» і «Diplomasy» аналізує історію взаємовідносин США і Китаю та необхідність уникнення конфронтацій [20, 22]; Джозеф Най, який розробив концепцію «м'якої сили» і розглядає її роль у американо-китайських відносинах [26]; Роберт Золік, який запропонував концепцію «відповідального партнерства» для стимулювання Китаю до участі у вирішенні глобальних проблем [41]; Грем Еллісон, автор концепції «пастки Фукідіда» і праці «Destined for War», де аналізується ризик конфлікту між зростаючою державою і домінуючою державою [4]; а також китайські дослідники, зокрема Чжен Бянь, який підкреслює необхідність співпраці між двома державами [39], та Ян Цзечі, який пропонує модель «нового типу відносин між великими державами» [38].

Об'єктом дослідження є американо-китайські відносини наприкінці XX–першій чверті XXI століття.

Предмет дослідження – напрями та проблеми двосторонньої взаємодії США та Китаю на сучасному етапі.

Мета роботи – виявлення особливостей американо-китайських відносин та визначення проблем і перспектив їх подальшого розвитку.

Для досягнення поставленої мети автор ставить наступні завдання:

- визначити науково-теоретичну базу досліджень американо-китайських відносин;
- провести порівняльний аналіз соціально-економічного та політичного профілю США і КНР;
- розкрити концептуальні засади зовнішньої політики США та Китаю;

- дослідити особливості політичної співпраці між США і КНР у 1990-х роках;
- проаналізувати трансформацію американо-китайських відносин у першій чверті XXI століття;
- оцінити причини та наслідки загострення протиріч між США і КНР в умовах посилення стратегічної конкуренції;
- висвітлити геополітичні інтереси США та Китаю на Близькому Сході;
- розглянути Тайвань як фактор американо-китайського суперництва: потенційні сценарії розвитку ситуації;
- розкрити місце та роль України в системі зовнішньополітичних координат США та Китаю;
- спрогнозувати пріоритетні напрями американо-китайської двосторонньої взаємодії.

Методологічну основу дослідження становить комплекс різних методів. Системний підхід до дослідження відносин США і Китаю відображається у використанні традиційного структурно-функціонального аналізу окремих елементів цих відносин. Для оцінки впливу взаємодії двох країн, а також на розвиток відносин буде використано глобальний і регіональний підходи. У дослідженні застосовано порівняльно-історичний метод для виявлення закономірностей і тенденцій розвитку двосторонніх відносин. Крім того, у дослідженні використано загальнонаукові методи – методи аналізу і синтезу, теоретичний метод, метод порівняння, аналітичний та прогностичний методи.

Інформаційну базу дослідження становлять нормативно-правові акти, стратегічні документи зовнішньої та оборонної політики США і Китаю, зокрема стратегії національної безпеки, матеріали з'їздів Комуністичної партії Китаю, офіційні заяви лідерів обох держав, наукові публікації, монографії, статті в профільних журналах, а також аналітичні матеріали, що відображають ключові тенденції розвитку американо-китайських відносин.

Особливу увагу приділено історичним документам та працям, які розкривають еволюцію концепцій зовнішньої політики обох країн.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, 3 розділів та висновків. Містить 100 сторінок тексту. Список джерел включає 145 найменування літератури.

РОЗДІЛ 1. ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ АМЕРИКАНО-КИТАЙСЬКИХ ВІДНОСИН

1.1. Науково-теоретична база досліджень американо-китайських відносин

Основу дослідження відносин США та КНР складають документи та матеріали, що стосуються зовнішньої і оборонної політики Сполучених Штатів. Серед них важливе місце займають стратегії зовнішньої політики США, доктрини національної безпеки, а також звіти урядових відомств: Міністерства оборони та Міністерства фінансів. Ці документи дозволяють визначити ключові принципи та напрями зовнішньої політики, а також інструменти, за допомогою яких США реалізують свої національні інтереси. Вони відображають пріоритети в галузі безпеки, економіки та геополітики, а також механізми взаємодії з іншими державами для захисту національної безпеки і впливу на міжнародний порядок [48; 64; 68; 97; 98; 102].

Для вивчення зовнішньої політики Китаю важливим джерелом є матеріали з'їздів Комуністичної партії Китаю, виступи Голови КНР, Генерального секретаря ЦК КПК та офіційні документи Міністерства закордонних справ. Ці документи не лише розкривають основні концепції китайської зовнішньої політики, але й дозволяють зрозуміти пріоритети і цілі, які ставить перед собою керівництво країни. У них окреслюються довгострокові стратегії економічного і політичного розвитку, а також дипломатичні підходи до взаємодії з іншими країнами. Зокрема, в цих матеріалах аналізуються питання співпраці в рамках ініціативи «Один пояс, один шлях» і позиція Китаю щодо актуальних міжнародних проблем, таких як зміна клімату та регіональні конфлікти [58; 66; 70; 84; 85; 86].

Крім того, ці документи часто містять детальний огляд досягнень попередніх років, підсумовують економічні, соціальні та міжнародні успіхи Китаю. Вони визначають нові напрями дипломатичної активності,

встановлюють цілі на майбутнє. Таким чином, дана група джерел дає змогу не лише дослідити еволюцію китайської політики, але й оцінити її вплив на формування світового порядку.

Заяви високопосадовців та ключових осіб США і Китаю, включаючи публічні виступи, комюніке, промови і інтерв'ю глав держав та керівників зовнішньополітичних відомств, є важливим джерелом для аналізу офіційних позицій обох країн з різних питань [88; 95]. Такі публікації допомагають з'ясувати не тільки ставлення США і Китаю до певних міжнародних подій, але й дозволяють зрозуміти зміни в їхній зовнішньополітичній стратегії. Таким чином, ці матеріали є важливим індикатором змін у взаєминах між США і Китаєм, а також їхнього впливу на міжнародну політику.

Обрана для дослідження тема знайшла широке висвітлення і в науковій літературі. Протягом останніх років відносини між Сполученими Штатами Америки та Китайською Народною Республікою стали однією з найбільш обговорюваних тем. Розвиток американо-китайських відносин цікавить не лише політологів, а й економістів, істориків, експертів з різних країн. Дослідження охоплюють різні аспекти – від стратегічного суперництва двох держав та їх економічної взаємозалежності до питань технологічного розвитку, проблеми забезпечення прав людини та підходів до кліматичної політики. Особливу увагу дослідники приділяють концепціям «сили», зокрема, таким як «м'яка сила» та «жорстка сила», аналізуючи їхнє застосування у контексті американо-китайського суперництва. Увага також зосереджена на висвітленні історичних витоків відносин США та КНР, зокрема на «спадщині» «холодної війни» та трансформації двосторонніх взаємин у постбіполярний період.

Серед наукових публікацій, присвячених вивченню особливостей американо-китайських відносин, варто виділити праці українських, американських, європейських та китайських вчених.

Серед американських досліджень особливе місце займають праці колишнього державного секретаря США Г. Кіссінджера, відомого дипломата

і лауреата Нобелівської премії миру. Його робота «Про Китай» детально досліджує історію китайської зовнішньої політики, зокрема важливі аспекти двосторонніх відносин між КНР і США. Г. Кіссінджер розглядає взаємодію двох держав як складний процес, де ключові моменти, такі як встановлення дипломатичних відносин між США та КНР у 1970-х рр., мали значний вплив на глобальний баланс сил. Він наголошує на тому, що конфронтація між США і Китаєм, подібна до «холодної війни», буде згубною для обох сторін, адже без співпраці у сферах ядерного нерозповсюдження, енергетичної безпеки та змін клімату глобальний прогрес буде значно обмежений [22].

В іншій його праці «Чи потрібна Америці зовнішня політика? На шляху до дипломатії XXI століття» автор критикує відсутність чіткої стратегічної мети у зовнішній політиці США після завершення «холодної війни» і закликає до формування нової дипломатії, яка б враховувала глобальні зміни, включно з підйомом Китаю. Г. Кіссінджер підкреслює необхідність уникнення конфронтаційних сценаріїв і акцентує увагу на необхідності розвитку «стратегічного діалогу» з Пекіном [21].

Схожих поглядів дотримується й американський політолог і фахівець з міжнародних відносин Дж. Най. У своїй роботі «The Future of Power» він акцентує увагу на тому, що зміна балансу сил у світі відбувається не тільки через зростання військової потужності, але й завдяки здатності держав впливати на інших за допомогою засобів «м'якої сили», які передбачають посилення культурного та ідеологічного впливу. За його словами, Китай дедалі активніше використовує «м'яку силу», зокрема, для покращення свого міжнародного іміджу та зміцнення своїх позицій у світі. Однак Дж. Най зазначає, що провідну роль можуть відігравати лише ті держави, які здатні ефективно поєднувати «жорстку» і «м'яку» силу, створюючи так звану «розумну силу».

Автор не виключає, що відносини між США і Китаєм залишатимуться напруженими через посилення економічного суперництва, ситуацію навколо Тайваню та різні погляди на міжнародно-політичні процеси. На думку Ная,

розвиток двосторонньої співпраці залежатиме від того, наскільки ефективно обидві країни зможуть використовувати «м'яку силу» для зниження напруженості [26]. Хоча деякі його прогнози були висловлені ще на початку 2010-х рр., концепція Дж. Ная щодо ролі «м'якої сили» і далі залишається актуальною в контексті американо-китайських відносин, особливо на тлі зростаючого геополітичного суперництва.

Інший відомий фахівець у сфері міжнародних відносин – Р. Золік – у своїй публікації «Whither China: From Membership to Responsibility?» запропонував новий підхід щодо розбудови відносин з Китаєм, який передбачав перехід від сприйняття Китаю як простого суб'єкта міжнародних відносин до сприйняття цієї держави як «відповідального» лідера. Американський дипломат, економіст і колишній високопосадовець наголошував, що Китай має брати активнішу участь у розв'язанні глобальних проблем, таких як кліматичні зміни, нерозповсюдження ядерної зброї та забезпечення економічної стабільності. Він вважав, що США повинні стимулювати Китай до інтеграції в міжнародні інституції і розглядати КНР як одного з основних учасників, який готовий дотримуватися встановлених міжнародних правил [41].

Однією з важливих ідей Р. Золіка було те, що Китай повинен бути залучений до вирішення регіональних конфліктів, зокрема в Азії, і що його економічний розвиток має супроводжуватися збільшенням відповідальності за ситуацію на міжнародній арені. Автор фактично виступив фундатором ідеї «відповідального партнерства», що передбачала співпрацю з Китаєм у стратегічних питаннях. Р. Золік зазначав, що без активного залучення Китаю, вирішення глобальних проблем буде суттєво ускладнене. Вказаний підхід мав спонукати Китай до дотримання «міжнародних правил гри» та сприяти забезпеченню міжнародної стабільності, уникаючи конфронтації. Незважаючи на те, що ці ідеї були висловлені майже два десятиліття тому, вони й надалі впливають на формування політики США, яка поєднує елементи як конкуренції, так і стратегічної співпраці з Китаєм.

Серед праць, у яких аналізуються американо-китайські відносини, важливе місце займає робота Р. Хаасса «A World in Disarray». У своїй праці експерт з міжнародних відносин Р. Хаасс досліджує зміни в міжнародній системі, підкреслюючи, що старий порядок поступово розпадається, і це веде до зростання нестабільності. Він порівнює сучасний стан міжнародних відносин з періодом після Другої світової війни, коли США були однією з домінуючих держав на світовій арені, зазначаючи, що нині жодна країна не має абсолютного впливу. У випадку Китаю Р. Хаасс стверджує, що його економічний підйом КНР створює виклики для США, але замість конфронтації слід шукати шляхи для співробітництва з метою подолання глобальних проблем, таких як кліматичні зміни та ядерна безпека [17].

Китайські науковці також приділяють увагу дослідженню відносин між КНР та США. Окрему увагу варто приділити роботі Чжэна Биана, китайського експерта з міжнародних відносин, під назвою «US-China Relations: Cooperation or Confrontation?». У своїй публікації він аналізує взаємини між Сполученими Штатами і Китаєм, зосереджуючись на пошуку можливості для співпраці, а також на викликах, які стоять на шляху подолання конфронтації. На думку Чжэна, у сучасних умовах відносини між двома країнами досягли критичної позначки, де стратегічне суперництво і напруженість можуть перерости в прямий конфлікт, якщо не будуть вжиті кроки для досягнення взаєморозуміння [39].

Вчений підкреслює, що за останні роки загострилось протистояння між США та Китаєм, особливо у сфері торгівлі, технологій та безпеки, що посилює ризики «пастки Фукідіда» – історичної закономірності конфлікту між зростаючою і домінуючою державами. Чжэн Бянь вважає, що для подолання цієї динаміки необхідно запроваджувати нові механізми співпраці та здійснювати пошук компромісів у ключових питаннях, таких як ядерне нерозповсюдження, зміна клімату та глобальна економічна стабільність. Він також наголошує, що успіх залежатиме від здатності обох країн

підтримувати баланс між суперництвом і співробітництвом, уникати ескалації та зосереджуватись на вирішенні спільних проблем.

Особливе значення має також аналіз праці Яна Цзечі «A New Type of Major Power Relations: China and the United States», яка пропонує нову модель співпраці двох великих держав. Відомий китайський дипломат і колишній міністр закордонних справ КНР, висуває власне бачення нового формату відносин між США і Китаєм, яке передбачає уникнення традиційного суперництва великих держав та формування стабільних взаємин. Він підкреслює, що традиційні моделі взаємодії, засновані на конфронтації та балансі сил, вже не відповідають інтересам жодної зі сторін в умовах глобалізації. Замість цього Ян Цзечі пропонує розвивати відносини, засновані на взаємній повазі до суверенітету, територіальної цілісності, а також на врахуванні ключових інтересів обох держав [38].

Ян Цзечі наголошує, що співпраця між Китаєм і США є вирішальною для подолання глобальних викликів, таких як зміни клімату, ядерна безпека та боротьба з тероризмом. Він вважає, що в умовах зростаючого впливу Китаю на світовій арені, співробітництво двох держав має базуватись на рівноправності та обопільній вигоді. Дипломат також підкреслює необхідність зміцнення стратегічної довіри між країнами, що передбачає прозорість у безпекових питаннях, постійний діалог щодо ситуації навколо Тайваню, і спільні зусилля щодо реформи міжнародних інститутів.

У своєму аналізі Ян пропонує відмовитись від концепції «пастки Фуکیدіда», яка розглядає суперництво великих держав як неминуче, і натомість закликає до розвитку нової моделі взаємодії, яка б запобігала конфліктам шляхом активного залучення обох сторін до конструктивного діалогу.

Ван І, який із 2013 р. обіймає посаду міністра закордонних справ КНР і є однією з ключових фігур у китайському уряді, в своїй роботі «Understanding China-U.S. Relations in a New Era» досліджує сучасний етап американо-китайських відносин. Він акцентує увагу на необхідності відмови від

конфронтаційного підходу і підкреслює важливість стабільного діалогу між країнами. На думку Ван І, відносини між Китаєм і США мають будуватись на основі взаємної поваги до суверенітету, національних інтересів та унікальних шляхів розвитку кожної країни [34].

Він також вважає, що обидві країни повинні уникати «пастки Фукідіда», коли зростання сили Китаю може викликати конфлікт із домінуючою державою – США. Для цього необхідно розвивати «взаємовигідне співробітництво», особливо в таких сферах, як торгівля, боротьба зі зміною клімату та протидія глобальним загрозам. Ван І наголошує на тому, що зміцнення довіри і розширення діалогу є ключем до стабільності та сталого розвитку у відносинах між двома державами.

Значну увагу висвітленню американо-китайських сосунків приділяють також українські науковці та експерти. Серед публікацій українських дослідників, які вивчали проблематику американо-китайських відносин, заслуговують на увагу роботи Г. Перепелиці, М. Ялі та Є. Левицької-Доби. Зокрема, у своїй праці «Між війною і миром: Українська зовнішня політика в умовах глобальної нестабільності» Г. Перепелиця аналізує виклики, що постають перед Україною в умовах сучасного світового порядку. Він розглядає вплив суперництва між США та Китаєм на регіональну стабільність та безпеку. Автор акцентує увагу на тому, що глобальні геополітичні зміни створюють як ризики, так і можливості для української зовнішньої політики, підкреслюючи необхідність адаптації до нових умов [2].

У свою чергу, Максим Ялі, кандидат політичних наук та старший науковий співробітник Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України, досліджує розвиток американо-китайських відносин в умовах світової економічної кризи. У своїй статті «Розвиток американо-китайських відносин в умовах світової економічної кризи» він аналізує еволюцію взаємовідносин між Сполученими Штатами та Китаєм протягом останніх років, а також зміни їхніх зовнішньополітичних пріоритетів під впливом глобальної економічної нестабільності. Автор приділяє особливу увагу

геополітичному зростанню та сучасному економічному розвитку Китаю, досліджуючи, як ці процеси впливають на глобальний баланс сил та міжнародну систему [3].

Євгенія Левицька-Доба, дослідниця з Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, у своїй статті «Концептуальні основи політики США по відношенню до Китаю на сучасному етапі» розглядає еволюцію американо-китайських відносин від всеосяжного партнерства до гострого антагонізму. Вона аналізує політику стримування Китаю, яку реалізують Сполучені Штати, та підкреслює, що швидкий розвиток економічної та військової могутності Пекіна викликає занепокоєння у Вашингтоні. Авторка також досліджує, як ці зміни впливають на міжнародну систему та глобальну безпеку, пропонуючи рекомендації щодо формування ефективної зовнішньої політики в умовах зростаючої конкуренції між великими державами [1].

З огляду на вищезазначене можна підсумувати, що проблематика американо-китайських відносин отримала всебічне висвітлення в джерелах та науковій літературі. В цілому, джерельна та наукова база роботи є повною і достатньою для всебічного розкриття теми нашого дослідження.

1.2. Соціально-економічний та політичний профіль США та КНР: порівняльна характеристика

Аналізуючи соціально-економічний та політичний профіль Сполучених Штатів Америки та Китаю важливо враховувати переваги геополітичного положення двох держав, наявність значної площі територій США та КНР, а також значний ресурсний потенціал, що впливає на їх стратегічні можливості.

Сполучені Штати Америки розташовані в Північній Америці, займаючи третє місце в світі за розміром території та чисельністю населення. Їх розташування між Канадою і Мексикою, а також наявність виходу до

Північної частини Атлантичного і Тихого океанів створюють сприятливі умови для розвитку морської торгівлі та забезпечують доступ до основних світових ринків. Загальна площа території США становить 9 833 517 кв. км, що майже вдвічі менше, ніж площа Росії, але більш ніж удвічі перевищує площу Європейського Союзу. Таке географічне положення надає США стратегічні переваги та створює можливості для контролю за акваторією Атлантичного і Тихого океанів, що особливо важливо в умовах глобальної конкуренції [123].

Китай розташований у Східній Азії, омивається Східно-Китайським і Південно-Китайським морями. За площею 9 596 960 кв. км Китай є четвертою країною у світі та найбільшою країною, яка повністю розташована в Азії. Наявність у Китаю доступу до важливих морських шляхів, сприяють розвитку міжнародної торгівлі КНР [52]. Однак, на відміну від США, Китай стикається з більш складним прикордонним середовищем через наявність спільних кордонів з багатьма державами, що впливає на його зовнішньополітичну стратегію.

Розглядаючи державно-політичний устрій Сполучених Штатів Америки та Китайської Народної Республіки, варто звернути увагу на суттєві відмінності в системах управління обох держав. Їх політичні моделі базуються на різних історичних, культурних і правових засадах, що визначає специфіку державного управління та функціонування органів влади.

Сполучені Штати Америки – федеративна президентська республіка, в якій управління здійснюється на основі Конституції 1787 р. та її поправок. Країна складається з 50 штатів і федерального округу Колумбія, а її політична система базується на принципі поділу влади між законодавчими, виконавчими і судовими органами. Виконавчу владу очолює президент, який виконує функції керівника держави, голови уряду та головнокомандувача збройними силами, а законодавчу – двопалатний Конгрес. Судова система включає Верховний суд, якому підпорядковуються апеляційні та окружні суди. Така система спрямована на забезпечення балансу між гілками влади.

Китай є унітарною державою, в якій ключова роль належить Комуністичній партії. Вищий орган державної влади – Всекитайські збори народних представників, які здійснюють законодавчу функцію та мають повноваження призначати і усувати з посади керівника держави, яким є голова КНР. Виконавчу владу представляє Державна рада, а судову – Верховний народний суд, який виконує функції найвищого судового органу та здійснює нагляд за роботою місцевих судів. Сформована в КНР система управління свідчить про високий ступінь централізації влади в країні [52; 123].

Населення та демографічні процеси в США і Китаї мають суттєві відмінності, які впливають на соціально-економічний розвиток, міграційні тенденції та майбутні виклики для обох країн (табл.1.1). Китай є найбільш густонаселеною країною у світі з кількістю населення приблизно 1,5 млрд осіб, тоді як у США проживає близько 340 млн осіб. Разом у цих двох країнах проживає близько 22% від загальної чисельності населення світу. Проте демографічна динаміка в обох країнах має свої відмінності, що відображено в показниках народжуваності, смертності, тривалості життя та міграції.

Китай демонструє майже нульові темпи зростання населення (0,02%), тоді як у США цей показник значно вищий – 0,5%. Це свідчить про тенденцію старіння населення в КНР і пов'язане зі зниженням рівня народжуваності, яке спостерігається з кінця XX ст. і обумовлене багаторічною політикою обмеження народжуваності, економічними факторами та урбанізацією. В США чисельність населення завдяки міграції та більш високій народжуваності продовжує зростати. Зокрема, рівень народжуваності в Китаї становить 9,69 на 1000 осіб, що значно нижче, ніж у США, де цей показник досягає 12,21 на 1000 осіб.

Тривалість життя в обох країнах досить висока: в Китаї вона становить 78,6 років, а в США – 80,75 років. Різниця у два роки свідчить про поступове скорочення розриву, який раніше був значно більшим. Однак, в США

більшою є частка населення старшого віку, що створює більший тиск на систему соціального забезпечення. У Китаї середній вік населення становить 38,5 років, що майже ідентичний показнику в США. Це вказує на процес старіння населення в обох країнах, але в Китаї він відбувається швидше.

Щодо міграції, Китай демонструє негативний коефіцієнт міграції (-0,2 на 1000 осіб), що свідчить про перевищення кількості виїздів над приїздами. Навпаки, США мають позитивний показник (3,01 на 1000 осіб), що пояснюється активною міграційною політикою, яка сприяє зростанню кількості населення.

Рівень урбанізації в обох країнах також значно відрізняється: 83,3% населення США проживають у містах, у той час як у КНР цей показник становить 64,6%. Це відображає більш високий рівень міського розвитку в США, тоді як у Китаї ще триває активний процес урбанізації.

Таблиця 1.1

Основні демографічні показники США та Китаю (станом на 2023 р.)

Показник	Значення	
	Китай	США
Чисельність населення 2023 р.	1,409 млрд осіб	339 млн осіб
Середньорічний темп зростання населення (2022-2023 рр.)	0,02%	0,5%
Коефіцієнт народжуваності	9,69 народж на 1000 нас.	12,21 народж на 1000 нас.
Рівень смертності	7,82 смертей на 1000 нас.	8,42 смертей на 1000 нас.
Медіанний вік населення	38,5 років	38,5 років
Очікувана тривалість життя	78,6 років	80,75 років
Рівень урбанізації (частка міського населення)	64,6% від загал. чис. Населення	83,3% від загал. чис. Населення
Чистий коефіцієнт міграції	-0,11 мігр. / 1000 осіб нас.	3,01 мігр. / 1000 осіб нас.
Рівень дитячої смертності (на 1000 народж.)	6,8	5,4

Складено автором за джерелом: [52; 123].

США і Китай займають провідні позиції у світовій економіці, але їх моделі суттєво відрізняються (табл.1.2). У 2023 р. ВВП за ПКС Китаю (34,64 трлн дол.) перевищив аналогічний показник США (26,85 трлн дол.), проте номінальний ВВП США залишається вищим. ВВП на душу населення в

США (78,000 дол.) суттєво перевищує китайський (22,135 дол.) через вищий рівень технологій і фінансового розвитку.

Структура економіки відрізняється: у США переважає сектор послуг (80% ВВП), тоді як у Китаї більша частка припадає на промисловість (40%). Сільське господарство в Китаї (7,5%) займає більшу частку, ніж у США (0,8%). У 2023 р. економіка Китаю зростала швидше (5,6%) порівняно з США (2,1%), що свідчить про швидше відновлення після пандемії. Інфляція в США (4,0%) перевищує китайську (1,8%), а рівень бідності у США (13,2%) вищий, ніж у Китаї (0,4%). Державний борг США (123% ВВП) також значно перевищує китайський (48% ВВП).

Таблиця 1.2

Основні макроекономічні показники США та Китаю (станом на 2023 р.)

Показник	Значення	
	Китай	США
ВВП (паритет купівельної спроможності)	34,64 трлн дол.	26,85 трлн дол.
Середній темп зростання ВВП	5,6%	2,1%
ВВП на душу населення (ПКС)	22,135 дол.	78,000 дол.
Структура ВВП по секторах (за станом на 2023 рік):		
- сільське господарство	7,5%	0,8%
- промисловість	39,5%	18,7%
- послуги	53%	80,5%
Населення, яке перебуває за межею бідності	0,4%	13,2%
Рівень інфляції (споживчі ціни)	1,8%	4,0%
Робоча сила	740 млн осіб	166 млн осіб
Рівень безробіття	5%	3,8%
Державний борг	48% ВВП	123% ВВП

Складено автором за джерелом: [52, 123].

Загалом, макроекономічні показники США та Китаю відображають різні моделі економічного розвитку, де США є лідером у секторі послуг та фінансових технологій, тоді як Китай «зосереджений» на промисловому виробництві та індустріалізації. Ці відмінності створюють можливості для взаємного доповнення в рамках глобальної економіки, але також

породжують потенційні виклики в умовах посилення економічної конкуренції.

Рівень розвитку військово-промислового комплексу та оборонних витрат також є важливим показником стану економічного розвитку двох держав (табл.1.3). Обидві країни активно вкладають кошти у модернізацію своїх збройних сил, проте їх підходи в цьому відношенні суттєво відрізняються. Сполучені Штати зберігають перевагу у військово-технічних розробках, інноваціях та глобальній проекції сили, тоді як Китай зосереджений на нарощуванні чисельності та модернізації своєї армії, морського і повітряного флоту.

Таблиця 1.3

Основні показники збройних сил США та Китаю (станом на 2023 р.)

Показник	Значення	
	Китай	США
Військовий бюджет	296 млрд дол	916 млрд дол
Відсоток від ВВП	1,5%	3,5%
Кількість діючих військовослужбовців	2 млн. осіб	1,38 млн. осіб
Резерв	2 млн. осіб	800,000 осіб
Сухопутні війська (загальна артилерія):	7,200	4,300
- реактивна артилерія (од.)	3,200	1,400
Військово-повітряні сили (загальний) (од.):	5,000	13,000
- винищувачі (од.)	1,200	2,000
- штурмовики (од.)	130	580
- вертольоти (од.)	1,400	4,800
Віськово-морський флот (загальний) (од.):	780	490
- авіаносці (од.)	4	11
- руйнівники (од.)	90	94
- підводні човни (од.)	80	68
Ядерна зброя (загальний запас) (од.)	410	5700

Складено автором за джерелом: [52;123].

Військовий бюджет США у 2023 р. становив 916 млрд дол. (3,5% ВВП), що дозволяє підтримувати глобальну військову присутність і високий рівень технологій. Китай витрачає 296 млрд дол. (1,5% ВВП), зосереджуючись на

чисельній перевазі та модернізації техніки. Китай має 2 млн діючих військовослужбовців і 2 млн резерву, тоді як США – 1,38 млн військових і 800 тис. резерву. Китай лідирує за артилерією (7200 одиниць проти 4300 у США), але США переважають у авіації (13000 літаків, зокрема F-22 і F-35, проти 5000 китайських). Військово-морські сили Китаю найбільші за кількістю кораблів (780 проти 490 у США), але США мають перевагу в авіаносцях (11) і атомних підводних човнах. У ядерних силах США значно випереджають Китай (5700 боєголовок проти 410).

Таким чином, аналіз даних свідчить про те, що, незважаючи на чисельну перевагу Китаю в деяких аспектах, США зберігають технологічну перевагу та можливості для проекції сили. Це забезпечує Сполученим Штатам гнучкість у веденні військових операцій по всьому світу, тоді як Китай зосереджується на забезпеченні регіональної безпеки та зміцненні своїх збройних сил.

Аналіз показників США і Китаю свідчить, що обидві країни мають переваги в різних сферах. США вигідно розташовані між двома океанами, мають високий ВВП на душу населення та переважають у сфері послуг. Китай лідирує за ВВП за паритетом купівельної спроможності, має значну промислову базу та чисельну перевагу в населенні, хоча стикається зі старінням нації.

У військовому плані США мають технологічну перевагу, глобальну проекцію сили та більше високотехнологічних озброєнь. Китай нарощує збройні сили та модернізує техніку, забезпечуючи регіональну військову перевагу в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні.

Загалом, США мають технологічну, військову та економічну перевагу, а Китай демонструє динамічне зростання та прагне збільшити свій міжнародний вплив. Це створює умови для суперництва і співпраці, які визначатимуть глобальну геополітичну динаміку в найближчі десятиліття.

1.3. Концептуальні засади зовнішньої політики США та КНР

США і Китай формують свої зовнішньополітичні курси на основі довгострокових концепцій і доктрин, які відображають їх національні інтереси, історичні традиції, ідеологічні погляди та уявлення про світовий порядок, визначають напрями їх міжнародної діяльності, визначаючи стратегії щодо інших держав.

Історично зовнішня політика США спирається на такі ідеї, як необхідність поширення демократії, ліберального економічного порядку та підтримка діяльності міжнародних інститутів, що були створені після Другої світової війни. Протягом десятиліть зовнішньополітичні доктрини США, включаючи «Доктрину Трумена», «Доктрину Рейгана» та більш сучасні стратегії «розумної сили», відображали прагнення Вашингтону підтримувати ліберальний світовий порядок і стримувати вплив потенційних суперників. У постбіполярну епоху США переглянули свої зовнішньополітичні підходи, адаптуючи свою міжнародну політику до умов глобалізації та різноманіття нових викликів – від міжнародного тероризму до кіберзагроз.

Зовнішня політика КНР, навпаки, пройшла еволюцію від періоду ізоляціонізму часів Мао Цзедуна, до більш гнучкої та прагматичної дипломатії в період реформ Дена Сяопіна. З початку економічних реформ наприкінці 1970-х рр. КНР поступово перейшла до більш активної участі в міжнародних справах. Концепція «мирного піднесення» Китаю, запропонована у 2000-х рр., підкреслювала прагнення Пекіна розвиватись без створення загроз іншим державам, тоді як в останні роки країна почала просувати нові ідеї, такі як «спільнота єдиної долі людства» та «новий тип міжнародних відносин», що відображає прагнення Китаю зайняти більш центральну роль у формуванні світового порядку.

Г. Кіссінджер, один із найбільш впливових американських дипломатів і теоретиків міжнародних відносин, сформував свою концепцію зовнішньої політики на основі ідей реалізму та балансу сил. Його погляди мали глибокий

вплив на стратегічне мислення США, починаючи з 1970-х рр., коли він займав посади радника з національної безпеки та державного секретаря. В основі його підходу лежало розуміння міжнародних відносин як боротьби за вплив, де ключову роль відіграють сильні держави. Г. Кіссінджер бачив необхідність підтримання рівноваги сил у різних регіонах світу, щоб запобігти домінуванню однієї країни або коаліції над іншими державами. Це особливо виявилось у його політиці «розрядки» у відносинах із СРСР та зближенні з Китаєм у 1970-х рр., коли США прагнули використовувати суперечності між двома комуністичними державами для зміцнення своїх стратегічних позицій.

Г. Кіссінджер вважав, що підхід до зовнішньої політики має бути прагматичним, заснованим на врахуванні національних інтересів і необхідності компромісів, а не на ідеологічних постулатах. У своїй праці «Дипломатія» він детально проаналізував історичні приклади балансу сил, підкреслюючи важливість дипломатії та переговорів у запобіганні конфліктам. Саме цей підхід дозволив США вийти на новий рівень взаємодії з Китаєм, що мало важливі наслідки для світової політики. «Відкриття» Китаю Сполученими Штатами Америки, початок якого був пов'язаний з візитом Г. Кіссінджера до Пекіна в 1971 р., стало поворотним моментом, що суттєво вплинув на траєкторію американо-китайських відносин, сприяючи економічним реформам у КНР і більш глибокому залученню країни до міжнародних процесів [20].

Підходи Г. Кіссінджера до зовнішньої політики залишаються значущими й сьогодні, однак глобалізація, технологічний прогрес і зміна структури міжнародної системи вимагають адаптації та модернізації традиційних концепцій. У цьому контексті важливе значення мають ідеї Дж. Ная, який запропонував концепцію «м'якої сили». На думку Дж. Ная, вплив держави в сучасному світі визначається не лише її військовою потужністю та економічним потенціалом, а й здатністю приваблювати, переконувати та

формувати переваги інших країн шляхом культурного, ідеологічного та політичного впливу.

Най стверджує, що в умовах глобалізації традиційні методи тиску та примусу стають менш ефективними, оскільки країни та недержавні актори все більше залежать один від одного. У своїй роботі «The Future of Power» він детально розглядає зміни в розподілі влади на міжнародній арені, підкреслюючи важливість «розумної сили», яка поєднує в собі як «жорсткі», так і «м'які» інструменти впливу. Зовнішня політика США, за словами Дж. Ная, має базуватись на інтеграції різних підходів, що дозволяє найефективніше використовувати ресурси для досягнення стратегічних цілей [26].

Ідеї Дж. Ная виявились особливо важливими в контексті американсько-китайських відносин, де конкуренція між двома державами розгортається не лише у військовій та економічній сферах, а й на рівні культурного та інформаційного протистояння. В умовах, коли Китай активно просуває концепцію «м'якої сили» шляхом реалізації культурних обмінів, реалізації інфраструктурних проєктів та дипломатичних ініціатив, підходи Дж. Ная допомагають США краще адаптуватись до нових реалій та викликів, акцентуючи увагу на зміцненні альянсів, підвищенні привабливості американських цінностей і активізації багатосторонньої дипломатії.

Можливість прямого зіткнення інтересів США і Китаю у своїй концепції детально проаналізував Г. Еллісон, один із провідних експертів з міжнародних відносин і проблем безпеки, відомий своїм аналізом феномена «пастки Фукідіда». У своїй праці «Destined for War: Can America and China Escape Thucydides's Trap?» він досліджує ймовірність конфлікту між США та Китаєм, проводячи історичні паралелі з протистоянням Афін і Спарти в Стародавній Греції, що був висвітлений у праці Фукідіда. Г. Еллісон стверджує, що ситуація, коли держава, яка перебуває «на підйомі» (Китай) кидає виклик домінуючій державі (США), часто призводила до військових конфліктів. На його думку, зростання китайської потужності викликає

занепокоєння у Вашингтоні, що може призвести до ескалації конфлікту, якщо не будуть вжиті заходи для запобігання цьому сценарію [4].

Г. Еллісон підкреслює, що, незважаючи на очевидну ймовірність конфлікту, його можна уникнути, якщо обидві сторони усвідомлять небезпеку і будуть прагнути до досягнення компромісів і взаємного стримування. Він пропонує, щоб США та Китай здійснили кроки, спрямовані на створення нової архітектури міжнародної безпеки, що включатиме механізми кризового управління та багатосторонню дипломатичну координацію. Автор закликає уникати мілітаризації американо-китайських відносин і зосередитись на запобіганні конфліктів.

Досягнення стійкої стабільності вимагає не лише створення відповідних стратегічних механізмів, але й активного залучення Китаю до існуючого міжнародного порядку, що підкреслює у своїй концепції Р. Золік, колишній президент Світового банку та заступник державного секретаря США. Він запропонував концепцію «відповідального учасника», яка зосереджена на залученні Китаю до існуючої міжнародної системи. У своїй роботі «Whither China: From Membership to Responsibility?» він підкреслював, що Китай, виступаючи важливою складовою міжнародного порядку, повинен взяти на себе частину відповідальності за підтримання стабільності глобальної системи. На думку Р. Золіка, зовнішня політика США має сприяти інтеграції Китаю до міжнародних інститутів, щоб забезпечити його активну участь у вирішенні глобальних проблем [41].

Золік Р. розглядав Китай не лише як потенційного суперника, а й як партнера, з яким США можуть співпрацювати в таких сферах, як боротьба зі зміною клімату, торгівля та нерозповсюдження ядерної зброї. Його концепція ґрунтувалась на ідеї, що економічне й політичне залучення Китаю до міжнародних інститутів може сприяти більш відповідальній поведінці Пекіна на світовій арені. Цей підхід також включав елементи «м'якої сили» Дж. Ная, роблячи акцент на дипломатичній та економічній взаємодії для зниження напруженості у відносинах США та КНР. Однак по мірі того, як Китай

посилює свій вплив і претендує на лідерство в регіоні, простого залучення стає недостатньо, що вимагає додаткового підходу, спрямованого на стримування й зміцнення позицій США в ключових регіонах.

Кемпбелл К., один із ключових архітекторів американської стратегії «повороту до Азії», запропонував концепцію, спрямовану на посилення присутності США в Азійсько-Тихоокеанському регіоні та стримування Китаю. Його погляди відображені в роботі «The Pivot: The Future of American Statecraft in Asia», де він підкреслює необхідність активної участі США в регіональних процесах, щоб протистояти зростаючому впливу Китаю. К. Кемпбелл вважав, що Сполучені Штати повинні підтримувати свої союзи в регіоні, зміцнювати економічні зв'язки та розвивати військове співробітництво з ключовими партнерами, такими як Японія, Південна Корея та Австралія. Його стратегія доповнює підхід Р. Золіка, забезпечуючи баланс між взаємодією і стримуванням, щоб підтримувати стратегічну стабільність у регіоні [9].

Аналіз підходів Еллісона Г., Золіка Р. і Кемпбелла К. демонструє, як теоретичні рамки зовнішньої політики США еволюціонували, адаптуючись до нових геополітичних умов і змінних викликів. Якщо Еллісон Г. акцентує увагу на небезпеках стратегічного суперництва, то Золік Р. виступає за включення Китаю в міжнародну систему для забезпечення його «відповідальної участі». Кемпбелл К. же пропонує більш активні заходи стримування, одночасно підкреслюючи важливість збереження діалогу.

Усі ці концепції відображають спробу США знайти збалансований підхід щодо Китаю, який враховував би його економічну потужність і геополітичні амбіції, водночас мінімізував би ризики конфлікту. У сукупності вони утворюють комплексний набір інструментів і стратегій, які можуть допомогти американській дипломатії в управлінні складними відносинами з Китаєм, забезпечуючи при цьому захист національних інтересів США.

Однак не лише США адаптують свою зовнішню політику у відповідь на глобальні зміни. Китай також розробляє власні концепції, спрямовані на

досягнення своїх стратегічних цілей і зміцнення позицій на світовій арені. Зовнішня політика Китаю зазнала значних змін, поступово відходячи від політики невтручання, характерної для перших десятиліть після заснування КНР, до більш активної участі в міжнародних справах. Концепції, розроблені китайськими теоретиками та політичними лідерами, відображають прагнення Пекіна не лише зберегти стабільність в умовах зростаючої конкуренції США, а й просувати свої ініціативи для формування багатопольярного світового порядку. Найважливішими з цих концепцій є «мирне піднесення», «спільність єдиної долі людства» та «новий тип міжнародних відносин» – вони складають основу сучасного китайського підходу до зовнішньої політики.

Концепція «таємної могутності та вичікування свого часу», сформульована Деном Сяопіном у 1990-х рр., стала основою китайської зовнішньої політики на кілька десятиліть. Вона передбачала, що Китай має зосередитись на внутрішньому розвитку, уникаючи активної участі в міжнародних справах і відкритого протистояння з великими державами. Цей підхід був спрямований на створення умов для економічного зростання та модернізації, коли зовнішня політика країни характеризувалась стриманістю та обережністю. Основним завданням Пекіна було збереження стабільних міжнародних відносин, необхідних для проведення реформ і зміцнення національної економіки [11].

У межах цієї концепції Китай прагнув мінімізувати ризики та уникати будь-яких дій, які могли б призвести до стратегічного суперництва з іншими великими державами, особливо США. Це дозволило Пекіну скористатись глобалізаційними процесами у власних економічних цілях, водночас зберігаючи низький рівень залученості в міжнародні конфлікти. Попри це, по мірі посилення Китаю та його економічної потужності виникла необхідність перегляду цього підходу, щоб активніше враховувати зростаючу роль країни на світовій арені та адаптувати її зовнішньополітичну стратегію до нових умов.

Концепція «мирного піднесення» була запропонована на початку 2000-х рр., коли стало очевидно, що Китай вже не може залишатись на периферії міжнародної системи. Країна досягла значних успіхів в економічному розвитку, що дозволило їй претендувати на більш важливу роль у міжнародних процесах. Однак, щоб уникнути побоювань щодо потенційної загрози з боку зростаючого Китаю, було важливо продемонструвати, що його зростання не має агресивних намірів і не спрямоване на порушення існуючого світового порядку. Концепція «мирне піднесення» мала стати сигналом світовій спільноті про відсутність у КНР ревізіоністських намірів [40].

Ця концепція також відображала перехід до більш активної участі Китаю в діяльності міжнародних організацій, активізацію Пекіном багатосторонньої дипломатії. На відміну від періоду «таємного могутності», коли основну увагу керівництво країни приділяло внутрішньому розвитку, «мирне піднесення» передбачало більш помітну присутність Китаю на міжнародній арені, з акцентом на економічному співробітництві, культурних обмінах та реалізації інфраструктурних проєктів.

Після того як концепція «мирного піднесення» була прийнята деякими країнами з обережністю та викликала побоювання щодо амбіцій Китаю, китайські лідери вирішили використовувати термін «гармонійний світ», щоб зменшити ці побоювання. Концепція була представлена у 2005 р. й робила акцент на необхідності створення «більш справедливого» (з точки зору КНР) міжнародного порядку, в якому країни можуть співіснувати на основі взаємної поваги й рівності. Ху Цзіньтао стверджував, що Китай дотримуватиметься курсу на «гармонію» як у межах країни, так і за її межами, що мало сприяти зміцненню стабільності в світі [19].

«Гармонійний світ» підкреслював необхідність дотримання поваги до суверенітету всіх країн, а також свідчив про прагнення Китаю уникати конфліктів і сприяти глобальному співробітництву. Це було важливим кроком на шляху поступового розширення китайської присутності на міжнародній

арені. Пекін, використовуючи засоби «м'якої сили», прагнув продемонструвати свою готовність до конструктивної взаємодії з іншими державами.

Концепція «гармонійного світу» підготувала ґрунт для подальшої ідеї «спільноти єдиної долі людства», запропонованої Сі Цзіньпіном. «Спільнота єдиної долі» стала більш всеохоплюючим і глобально орієнтованим підходом, що включав принципи «гармонійного світу», але при цьому робив акцент на реформування міжнародних інститутів та створення нової системи глобального управління. На відміну від традиційних західних підходів, орієнтованих на ліберальний порядок, китайська концепція закликає враховувати національні особливості та моделі управління різних країн. У рамках цієї ідеї Китай активно просуває такі ініціативи, як «Один пояс, один шлях», які спрямовані на зміцнення економічних зв'язків та інфраструктурної співпраці [36].

Наступним логічним етапом розвитку китайської зовнішньополітичної стратегії стала концепція «нового типу міжнародних відносин». Вона продовжила ідею «спільноти єдиної долі людства», доповнивши її акцентом на створення альтернативної моделі взаємодії великих держав, яка враховує зміни в міжнародній системі та виклики глобальної взаємозалежності. Китай прагнув запропонувати підхід, заснований на принципах взаємної поваги та співробітництва, який повинен був протистояти традиційній практиці суперництва та блокового мислення. Ця концепція була вперше запропонована Сі Цзіньпіном у 2014 р. та отримала подальший розвиток у наступні роки. Основні принципи цієї ідеї включають відмову від мислення, заснованого на «грі з нульовим результатом», і пропозицію більш інклюзивного та взаємовигідного підходу до міжнародних відносин. Китай стверджує, що сучасні глобальні виклики, такі як зміна клімату, кібербезпека, боротьба з пандеміями та міжнародний тероризм, вимагають більш тісного співробітництва країн, незалежно від їх політичних систем та моделей розвитку [37].

Концепція підкреслює важливість взаємної поваги до суверенітету, територіальної цілісності та вибору політичної системи, пропонуючи відмовитись від втручання у внутрішні справи інших держав. Китайська ініціатива розглядається як альтернатива ліберальному світовому порядку, де правила диктуються переважно західними країнами. Натомість Пекін закликає до встановлення «справедливих і рівноправних» міжнародних відносин, орієнтованих на потреби всіх учасників.

У 2023 р. концепція «нового типу міжнародних відносин» продовжує залишатись складовою китайської зовнішньої політики, особливо в умовах посилення стратегічного суперництва зі Сполученими Штатами та зростання напруженості в таких регіонах, як Східна Азія. Китай активно просуває цю ідею на багатосторонніх майданчиках, таких як ООН, ШОС і БРІКС, прагнучи заручитись підтримкою країн глобального Півдня та створити коаліцію для протидії одностороннім діям і санкційному тиску.

У контексті ініціативи «Один пояс, один шлях» вказана концепція виступає основою для розширення китайського впливу через економічну та інфраструктурну співпрацю, що зміцнює глобальну мережу зв'язків Пекіна і підвищує його міжнародний вплив. Водночас ця концепція стикається з критикою через нестачу конкретних механізмів її реалізації.

Отже, обидві країни адаптували свої зовнішньополітичні стратегії до сучасних викликів, відображаючи національні інтереси. США еволюціонували від реалізму Г. Кіссінджера до «м'якої» і «розумної сили» Дж. Ная, зосереджуючись на збереженні глобального лідерства та стримуванні Китаю. Серед пропонованих підходів – залучення Китаю до міжнародних інститутів або активне стримування (Г. Еллісон, Р. Золік, К. Кемпбелл). Підходи США та Китаю відображають різні бачення світового порядку: США прагнуть зберегти лідерство і поширювати ліберальні цінності, тоді як Китай підтримує багатополлярність і незалежний розвиток держав.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ АМЕРИКАНО-КИТАЙСЬКИХ ВІДНОСИН У 1990-2000-х РР.

2.1. Політична співпраця між США та Китаєм у 1990-х рр.

Після завершення «холодної війни» відносини Китаю зі Сполученими Штатами розвивались досить суперечливо. У цей період спостерігались як етапи інтенсивної взаємодії, так і етапи охолодження двосторонніх стосунків. Взаємозалежність між двома державами в економічній сфері неухильно зростала. В той же час, обидві держави постійно нарощували свій військовий потенціал, зокрема, в контексті протистояння за Тайвань. Економічні та безпекові проблеми, що мали місце в цей час, продовжували ускладнювати двосторонні відносини та управління ними як для Пекіна, так і для Вашингтону.

Дуалізм в американо-китайських відносинах з'явився після закінчення «холодної війни», і включав співпрацю та хеджування ризиків. Після «холодної війни» китайське керівництво працювало над відновленням відносин зі Сполученими Штатами на вигідних для Китаю умовах. Китай прагнув подолати існуючі розбіжності з США для збереження вигідних економічних зв'язків. У той же час, незважаючи на прогрес, відносини двох держав залишались досить складними. Відновлення довіри й стабільності стало довготривалим процесом [24]. Керівництво КНР вважало, що США співпрацюють з Китаєм тоді, коли це їм вигідно, але водночас стримують його зростаючу могутність. Китай реагував на таку політику Вашингтону, балансуючи між співпрацею і стримуванням [31, с. 40-41].

Загалом, китайський підхід зосереджувався на прагненні конструктивно співпрацювати зі Сполученими Штатами, зосереджуючись на тих напрямках і сферах, які викликали спільний інтерес, і мінімізуючи акцентування уваги на існуючих розбіжностях. Цього було важко досягти, особливо коли американська сторона зосереджувала увагу на питаннях, що стосувались

дотримання прав людини в КНР, «тайванській проблемі», продажу Китаєм зброї, торговельних питань. Здебільшого китайські лідери займали вичікувальну позицію, намагаючись уникнути ускладнень, які могли б виникнути внаслідок посилення напруги у відносинах зі Сполученими Штатами. Їх тактика полягала в тому, щоб економічні успіхи Китаю і посилення міжнародної ролі КНР заохочували впливові бізнес-групи в Сполучених Штатах добиватись зміни позиції адміністрації Білого дому щодо співпраці з Китаєм з обережної та критичної на більш сприятливу.

Дотримуючись цієї загальної лінії підходу в 1990-х рр. Пекін зумів покласти край дипломатичній ізоляції КНР, що стала наслідком розгону масових акцій протесту на площі Тяньаньмень в 1989 р. Пекін відновив контакти на найвищому рівні з керівництвом США. Більшість санкцій, запроваджених після подій на площі Тяньаньмень, були скасовані [29].

Американський ринок, технології та інвестиції були важливими для модернізації китайської економіки. У зв'язку з цим, співпраця з США мала критично важливе значення для КНР. Крім того, стан відносин між двома країнами впливав на обсяги надходження в китайську економіку не лише американських інвестицій, але й інвестицій інших західних країн. Сполучені Штати також відігравали важливу роль у регіонах навколо Китаю, контролюючи морські шляхи, необхідні для здійснення міжнародної торгівлі. Взаємодія з США дозволяла Китаю зосередитись на внутрішніх реформах і поступово зміцнювати свій вплив у світі [31, с. 41-42.].

В свою чергу, в 1990-х рр. у Сполучених Штатів також з'явилося усвідомлення необхідності активізації співробітництва з КНР. Співпраця з Китаєм починає розглядатись у Вашингтоні як стратегічно важлива. На даному етапі США прагнули більш тісно співпрацювати з Пекіном, визнаючи зростаючу силу і вплив Китаю. Багато американських високопосадовців, зокрема в Міністерствах фінансів і торгівлі, почали висловлювати сумніви щодо доцільності застосування обмежувальних заходів щодо Китаю. Американські бізнес-групи попереджали, що такі кроки можуть поставити

під загрозу доступ американських компаній до китайського ринку. Адміністрація Клінтона починає демонструвати готовність до взаємодії з Китаєм, намагаючись зменшити розбіжності щодо ключових питань, таких як «тайванська проблема» [31, с. 47-65.].

Не існувало в адміністрації Білого дому в цей період і єдиної точки зору щодо необхідності дотримання жорсткої позиції через недотримання прав людини в КНР. З цього питання адміністрація Клінтона була розділена, в той час як підтримка надання Китаю режиму найбільшого сприяння з боку Конгресу навпаки зростає. На Конгрес, ймовірно, вплинуло те, що союзники США, такі як Японія, Німеччина і Франція, активно зміцнювали економічні зв'язки з Китаєм, і були готові заповнити вакуум у разі погіршення відносин між США та Китаєм. Ті, представники адміністрації Білого дому, які продовжували вважати, що має існувати пряма взаємозалежність між наданням Китаю режиму найбільшого сприяння і дотриманням прав людини, зрештою опинилися в меншості. В результаті, 26 травня 1994 р. президент Б. Клінтон ухвалив рішення не пов'язувати надання режиму найбільшого сприяння Китаю з питанням дотримання прав людини. Наслідком стало надання Вашингтоном режиму найбільшого сприяння китайському імпорту до США [31, с. 43-44.].

Китайські посадовці сподівалися, що покращення двосторонніх відносин із Сполученими Штатами призведе до більшого прогресу в американо-китайських відносинах. Однак візит президента Тайваню Лі Тенг-хуя до США в 1995 р., викликав гостру реакцію з боку Пекіна. Китай відповів протестами, призупиненням діалогів із США та Тайванем, а також проведенням військових навчань і випробуваннями нових типів ракет поблизу Тайваню. Це збільшило напругу між Китаєм і США [12, с. 141-149.].

У середині та другій половині 1990-х рр. спостерігалось певне потепління у відносинах між Вашингтоном і Пекіном, хоча тиск Китаю на Тайвань продовжувався. Зустріч між президентом США Б. Клінтоном і головою КНР Цзян Цземінем у жовтні 1995 р. мала позитивні наслідки,

проявом чого, зокрема, стало повернення китайського посла до США. Після перемоги Лі Тенхуея на президентських виборах на Тайвані в 1996 р. Китай припинив військові навчання, і частина американського військового контингенту була виведена з регіону [29, с. 47-48].

Адміністрація Клінтона стала частіше враховувати точку зору Китаю. Проявом цього стали, зокрема, запевнення з боку американської сторони про незмінність офіційної політики США щодо Тайваню. Це також відкрило шлях для візиту китайського лідера до США. У свою чергу, Пекін визнав, що звинувачення США у стримуванні Китаю та униканні діалогу були непродуктивними. Усвідомлюючи потребу підтримувати робочі відносини зі США, Китай почав шукати спільні точки дотику, мінімізуючи розбіжності. У жовтні 1995 р. Цзян Цземін наголосив на важливості лобіювання китайських інтересів в американському Конгресі, а китайські фахівці відзначили необхідність покращення взаємин з американськими медіа та бізнесом.

Протягом 1997-1998 рр. двосторонні відносини були позначені зустрічами лідерів КНР та США – Цзян Цземіня і Білла Клінтона – у Вашингтоні та Пекіні, а також американо-китайськими самітами, що сприяли нормалізації відносин двох держав. У той же час, і візити на найвищому рівні, і саміти проходили на тлі дебатів у США щодо політики взаємодії з Китаєм. Адміністрацію Клінтона часто критикували в ЗМІ та Конгресі за те, що вона нібито жертвує принципами задля підтримки відносин із Китаєм. У відповідь китайські офіційні особи заявляли, що зростаюча сила та вплив Китаю, а також його готовність до співпраці, знижують ймовірність того, що опоненти політики взаємодії в США зможуть суттєво вплинути на двосторонні відносини. Китай вважав, що спільні інтереси у важливих для обох країн питаннях роблять співпрацю двох держав неминучою [29, с. 264-357].

Події 1997 і 1998 років, схоже, підтвердили китайську точку зору. Адміністрація Клінтона реалізувала плани проведення широких американо-китайських зустрічей на вищому рівні, які увінчали десятирічні зусилля

пекінських лідерів з відновлення своєї міжнародної легітимності після силового розгону масових акцій протесту на площі Тяньаньмень. Водночас Пекін заради досягнення більш гармонійних відносин зі Сполученими Штатами демонстрував готовність дещо покращити практику дотримання прав людини, а також обмежив продаж крилатих ракет Ірану.

Саміти 1997 і 1998 років, а також двосторонні зустрічі на найвищому рівні стали наріжним каменем зусиль з нормалізації двосторонніх відносин, фактично «легітимізувавши» лідерів КНР на Заході, що було ключовою метою Китаю після подій на площі Тяньаньмень. Вважається, що ця стратегія мала кілька важливих особливостей і призвела до значних змін у китайській політиці, особливо щодо Сполучених Штатів. Зокрема, Китай визнав світове лідерство і статус наддержави США і применшив колишню потребу Китаю протистояти домінуванню і гегемонії США в інтересах створення багатопольярного світу, сумісного з китайськими інтересами [13].

Незалежно від того, яка стратегія взаємодії зі Сполученими Штатами та міжнародними справами загалом була сформульована китайськими лідерами в другій половині 1990-х рр., вона постійно ставилася під сумнів через події, які не залежали від китайської сторони. Хоча вигоди для Сполучених Штатів від проведення американо-китайських зустрічей на вищому рівні ставилися більше під сумнів, адміністрація Клінтона виправдовувала ці кроки необхідністю більш тісної інтеграції Китаю в світовий економічний і політичний простір. Критики ж вважали невиправданими поступки з боку адміністрації Клінтона.

Виступаючи в Шанхаї 29 червня 1998 р., президент Б. Клінтон заявив, що США не прагнуть визнати незалежність Тайваню. Ця заява зазнала жорсткої критики в американському Конгресі та засобах масової інформації США як новий жест, спрямований на те, щоб догодити Пекіну. Прогрес в переговорах із США, що призвів у кінцевому підсумку до укладання Угоди про вступ Китаю до Світової організації торгівлі (СОТ), не обійшовся без серйозних труднощів і негативних наслідків. Сполучені Штати взяли на себе

провідну роль в ході тривалих переговорів, спрямованих на досягнення угод з Китаєм з цілого ряду питань, пов'язаних із вступом КНР до СОТ. У квітні 1999 р. прем'єр-міністр Китаю Чжу Жунцзі відвідав Вашингтон, сподіваючись досягти остаточної домовленості зі Сполученими Штатами про вступ Китаю до СОТ. Угода була досягнута і оприлюднена американцями, але президент Б. Клінтон відхилив її. Невдача викликала питання у китайського керівництва про наміри президента Клінтона і його адміністрації.

Мали місце також й інші інциденти та непередбачені події, які завдали серйозної шкоди американо-китайським відносинам, серед яких удар американської ракети по будівлі китайського посольства в Белграді у травні 1999 р. під час військової операції НАТО в Югославії. Це стало найбільшим інцидентом у стосунках США та КНР після розгону демонстрацій на площі Тяньаньмень. Реакція в Китаї була різкою, з протестами, під час яких посольство США в Пекіні було закидане камінням. Офіційні коментарі Китаю після ракетного удару по китайському посольству в Белграді були сповнені критики на адресу США. У КНР розпочалися дебати про необхідність зміни пріоритетів зовнішньої політики Китаю. Внутрішньокитайські дебати зрештою вирішилися на користь продовження курсу на мир і розвиток. Незважаючи на зусилля обох урядів щодо відновлення спокою, Китай і США так і не дійшли згоди щодо «белградського» інциденту.

Напруга у двосторонніх стосунках виникла і в липні 1999 р., коли президент Тайваню Лі Тен Хуей заявив про те, що Тайвань є окремою державою, що викликало гостру реакцію Пекіна. Китайські лідери розцінили це як намір Тайваню оголосити про свою незалежність і відповіли жорсткою риторикою та військовими маневрами.

Водночас адміністрація Клінтона стикалася з внутрішніми проблемами через критику її політики взаємодії з Китаєм. Американські ЗМІ та Республіканський Конгрес звинувачували Клінтона та його адміністрацію в незаконному зборі коштів за участю азійських донорів, які нібито мали

зв'язки з урядом Китаю. Розслідування під керівництвом сенатора Ф. Томпсона і Д. Бертона висунули необґрунтовані звинувачення на адресу президента Клінтона, який нібито закривав очі на незаконну торговельну практику Китаю та його шпигунську діяльність. Крім того, доповідь Комітету Кокса в травні 1999 р. висвітлила факти промислового шпигунства з боку КНР. У доповіді також містились звинувачення на адресу адміністрації Білого дому в недбалості у питаннях захисту національної безпеки США.

Втім, відносини між США та Китаєм витримали ці випробування. Після того як Сполучені Штати погодились на вступ Китаю до СОТ, у 2000 р. в Конгресі було прийнято закон, що надавав Китаю режим постійних торговельних відносин. Це усунуло необхідність щорічних запитів президента до Конгресу та згоди Конгресу щодо продовження тарифного статусу Китаю в рамках звичайних торгових відносин (раніше відомий як тарифний статус режиму НБН).

В цілому, з 1996 по 2001 рік Сполучені Штати Америки та Китай прагнули робити акцент на позитивних моментах двосторонньої взаємодії. Після 2001 р. Пекін мав намір продовжувати дотримуватись даного підходу. На тлі напруженої президентської кампанії в США у 2000 р. китайське керівництво запевнило адміністрацію Білого дому, що Китай має намір і надалі конструктивно взаємодіяти зі Сполученими Штатами незалежно від того, який кандидат переможе на виборах. Такі коментарі були сприйняті американською стороною як підтримка послідовної стратегії Китаю щодо Сполучених Штатів. Ця стратегія була схожа на ту, що реалізовувалась Пекіном протягом 1997–1998 рр., в тому сенсі, що вона де факто визнавала американське лідерство на міжнародній арені [28, с. 220].

Однак обмеження, крихкість та очевидні суперечності цього поміркованого підходу Китаю щодо Сполучених Штатів також були цілком очевидними. Що б не мала на увазі ця стратегія, вона не демонструвала готовності Китаю утриматись від різких коментарів і застосування військової сили, щоб кинути виклик могутності та світовому впливу США. Китай

неодноразово критикував Сполучені Штати з цілого ряду зовнішньополітичних питань, таких як плани США щодо створення Національної протиракетної оборони в Сполучених Штатах і протиракетної оборони театру військових дій за кордоном, розширення НАТО, зміцнення союзницьких відносин між США та Японією, а також політика і практика США щодо Іраку, Ірану, Куби, КНДР та інших країн.

Отже, 1990-і рр. стали періодом відносної стабілізації відносин між США та КНР, коли обидві держави, незважаючи на суперечності, активно шукали точки дотику на тлі завершення «холодної війни» та формування нового світового порядку. Стратегічний інтерес у співпраці був обумовлений спільними викликами, такими як контроль за розповсюдженням ядерної зброї та підтримка стабільності в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, а також економічними зв'язками, які приносили обом державам взаємні вигоди. Водночас політична співпраця мала обмежений характер через розбіжності у питаннях дотримання прав людини, статусу Тайваню та торговельних дисбалансів, що стримували зближення між країнами. Попри ці труднощі, саме цей період заклав основи для майбутніх відносин, сформувавши підходи до діалогу та співпраці, які зберігають своє значення і сьогодні.

2.2. Трансформація американо-китайських відносин у першій чверті XXI ст.

Після вступу на посаду президента США в 2001 р. Дж. Буша-молодшого спостерігачі очікували, що політика США зміститься у бік ставлення до Китаю як до стратегічного конкурента або суперника. Радник нової адміністрації з національної безпеки К. Райс і міністр оборони Д. Рамсфельд висунули плани трансформації двосторонніх з Китаєм. Натомість подальші події відклали перегляд відносин майже на десятиліття і сприяли збереженню «політики залучення» до 2010-х рр.

Терористичні атаки, яких зазнали Сполучені Штати 11 вересня 2001 р., суттєво вплинули на стратегічний фокус та зовнішню політику США. Акцент було зроблено на «глобальну війну з тероризмом». Тривалі військові операції в Афганістані та Іраку, а також зусилля з протидії загрозам, які Вашингтон бачив в інших регіонах Близького Сходу, Північної Африки, Південної та Південно-Східної Азії, відволікали увагу і ресурси США від розгляду стратегічних наслідків посилення міжнародних позицій Китаю. Підтримка КНР антитерористичної програми адміністрації Буша і співпраця Китаю зі США та іншими країнами «Великої двадцятки» з метою запобігання глобальній економічній катастрофі під час великої рецесії 2007–2008 рр. підштовхнули Вашингтон до підтримання робочих відносин з Пекіном на основі співробітництва.

Прихід до влади адміністрації Обама ще більше відтермінував переорієнтацію американської політики щодо Китаю. Команда Обама спочатку прагнула зберегти основні підходи вибудовування відносин з Китаєм. Адміністрація Білого дому заявила, що США «продовжуватимуть підтримувати позитивні, конструктивні і всеосяжні відносини з Китаєм» і «заохочуватимуть Китай стати партнером для зміцнення міжнародної безпеки». За часів президентства Обама США і Китай продовжували співпрацю і досягли нових домовленостей з таких важливих питань, як зміна клімату і китайське економічне кібершпигунство, що фінансується державою [97, с. 43; 116, с. 2].

Але вже в середині першого терміну Обама згорання широкомасштабних військових операцій США в Іраку та Афганістані і зменшення небезпеки глобальної економічної кризи, посилення впливу КНР сприяли переоцінці американо-китайських відносин у США.

Занепокоєння щодо викликів, які Китай створює для інтересів США, спонукало адміністрацію Обама оголосити про «стратегічний ребаланс» або «поворот», що передбачав перерозподіл частини американських військових підрозділів та бойової техніки до Азійсько-Тихоокеанського регіону [9].

Пекін відреагував гостро, охарактеризувавши посилену увагу Вашингтона до Східної Азії як спробу стримати зростання Китаю.

По мірі того, як Китай нарощував зусилля зі зміцнення свого контролю в регіоні та висунення територіальних і морських претензій. Вашингтон підтвердив зобов'язання, які Сполучені Штати надавали своїм союзникам в регіоні Східної та Південно-Східної Азії щодо забезпечення їхньої безпеки, і висловив підтримку міжнародному арбітражному розгляду Філіппін проти Китаю щодо морських прав у Південно-Китайському морі. США також критично поставились до військово-морських маневрів армії КНР, зазначивши на необхідності дотримання права на свободу судноплавства у водах, на які претендує Китай, і закликали Пекін утриматись від мілітаризації підконтрольних йому ділянок суші та острівних територій.

Зі свого боку, Китай категорично відкинув ідею розгляду судового позову Філіппін в Арбітражному суді, вважаючи що результат судового рішення буде багато в чому залежати від позиції Вашингтону. Китай також продовжував нарощувати військову присутність на спірних скелях і островах у Південно-Китайському морі. Коли Вашингтон і Сеул оголосили про плани розгортання системи протиракетної оборони в Південній Кореї для захисту від зростаючої північнокорейської загрози, Китай охарактеризував цей крок як такий, що потенційно загрожує його власній безпеці, і застосував до Південної Кореї економічні санкції [49].

Американо-китайські економічні відносини ставали все більш суперечливими і все більше перепліталися з питаннями безпеки. Адміністрація Обама наполягала на укладенні КНР угоди про Транстихоокеанське партнерство (ТТП) – масштабної багатосторонньої угоди «торгівля плюс», яка б зміцнила економічні зв'язки між США, їхніми союзниками та іншими країнами регіону, виключаючи при цьому Китай. США розглядали ТТП як проєкт, що був покликаний стримувати зростання регіонального впливу Китаю. Пекін критично поставився до ідеї створення

ТТП, заявивши, що даний проєкт має на меті ізолювати КНР, «пов'язавши» його низкою зобов'язань [16, с. 107-19].

ТТП було, по суті, економічним доповненням до американської політики регіональної безпеки. На відміну від адміністрації Клінтона, яка намагалася представити вступ Китаю до СОТ для американської аудиторії як засіб інтегрувати Китай до ліберальної міжнародної економічної системи, очолюваної США, адміністрація Обама представила ТТП як змагання між США і КНР за те, хто створюватиме міжнародні економічні правила в ХХІ ст. [102]. Адміністрація Обама посилила контроль за надходженням китайських інвестицій у високотехнологічні сектори американської економіки. Проти китайських порушників, звинувачених у кібератаках та кібершпигунстві, Вашингтон порушив кримінальні справи.

Натомість Китай просував свої регіональні ініціативи. Зокрема, Пекін ініціював проєкт Регіонального всеосяжного економічного партнерства (RCEP), створення Банку БРІКС (пізніше перейменованого на Новий банк розвитку), Азійського банку інфраструктурних інвестицій (який Вашингтон розглядав як потенційного конкурента, і до якого США безуспішно намагались відмовити своїх союзників і партнерів), а також ініціативу «Один пояс, один шлях» [100].

По мірі поглиблення американо-китайського суперництва економічні суперечки продовжили загострюватися. Після вступу на посаду президента США Д. Трампа в 2017 р., відносини між США і Китаєм суттєво погіршились. Негативна оцінка Китаю посилювалась протягом перших років перебування Д. Трампа на посаді президента. У Стратегії національної безпеки та Стратегії національної оборони США Китай (поряд з Росією) був визначений як ревізіоністська держава, що становить серйозну загрозу інтересам США [110]. Натомість у своїх виступах у жовтні 2017 р. та в березні 2018 р., голова КНР Сі Цзіньпін зазначав, що епоха «американської першості», яка настала після закінчення «холодної війни», завершується [35].

2017-2021 рр. увійшли в історію американо-китайських відносин як період «торговельної війни». Хоча наприкінці 2019 р. переговори між США та КНР досягли певного прогресу, проявом чого стало оголошення «Фази 1» торговельної угоди, спалах пандемії COVID-19 у 2020 р. та реакція на неї США призвели до нових взаємних звинувачень, що прискорило погіршення американо-китайських стосунків. Для деяких спостерігачів ці події, що швидко розгорталися, підтвердили їх впевненість у те, що обидві країни вступають у період нової «холодної війни» [87].

Трансформація американо-китайських відносин протягом 2010-х рр. позначена переходом двосторонньої взаємодії від обмеженої конкуренції до більш всеосяжного суперництва. Загострення протиріч між США і Китаєм відбувалось по мірі того, як розподіл сил у міжнародній системі змінювався. Стрімке піднесення Китаю призвело до переходу від однополярного світу після завершення «холодної війни», до того, що, світ, ймовірно, знову стане біполярним у другій половині XXI ст. [42].

Китай, який зміцнівся економічно, почав стрімко нарощувати свій військовий потенціал. КНР змогла забезпечити, а згодом і розширити свою військову присутність у ряді регіонів світу від Африки до Арктики. Важливим було і те, що свої зростаючі можливості Китай використовував для проведення дедалі більш активної зовнішньої політики, яка викликала занепокоєння у Сполучених Штатах [32, с. 1-34].

Оскільки США та Китай все більше зосереджуються на існуючих між ними протиріччях і ризиках, які кожна зі сторін може сторювати для іншої, основне протистояння відбувається в регіоні, де інтереси двох держав перетинаються найбільш суттєво: Східна Азія та Азійсько-Тихоокеанський регіон. Пекін розглядав американську військову присутність в регіоні і політику США як серйозний виклик інтересам Китаю, і бачить своє основне завдання у мінімізації загроз в цій частині світу, а також забезпеченні безпеки життєво важливих в економічному і військовому відношенні морських комунікацій [14].

Дії обох сторін нерідко призводили до загострення відносин безпекової ситуації в регіоні. Вашингтон збільшив частоту та публічність операцій своїх ВМС в АТР. Китай розцінював ці дії як провокації, які загрожують його інтересам і ускладнюють його зусилля щодо співпраці з країнами АСЕАН [134].

США нарощують підтримку Тайваню, зокрема через збільшення продажу зброї, що викликає занепокоєння Китаю щодо можливого відхилення Тайбеєм від політики «єдиного Китаю». У відповідь на економічний, військовий та дипломатичний тиск Китаю США ухвалили закони для зміцнення військової співпраці з Тайванем. Обидві країни активно збільшують військову присутність в АТР, зосереджуючись на військово-морських операціях, що підвищує напруженість і ризик непередбачених конфліктів.

На сучасному етапі США розглядають дії КНР як виклик своєму лідерству і реагують на його зростаючий вплив шляхом застосування політики стримування та зміцнення союзів, особливо в Індо-Тихоокеанському регіоні. Китай, у свою чергу, прагне зміцнити свої позиції, пропонуючи альтернативні підходи до світового порядку та підкреслюючи своє право на розвиток і безпеку без зовнішнього втручання. Загострення суперечностей між США та Китаєм визначило новий етап у розвитку їх відносин, створивши передумови для подальшого посилення конкуренції, що підвищує ризик загострення конфлікту між двома цими державами.

2.3. Загострення протиріч між США та КНР в умовах посилення стратегічної конкуренції

Наростання протиріч між Сполученими Штатами та Китаєм призвело до загострення відносин у 2017-2020 рр. Обидві держави по суті опинились у стані неоголошеної «економічної війни». Сподівання на те, що постійна взаємодія США з Китаєм призведе до внутрішньої лібералізації в Китаї, а

також перетворить Пекін на відповідального, миролюбного актора системи міжнародних відносин на чолі яких перебувають Сполучені Штати, сьогодні, схоже, залишились у минулому. Китай сприймається як держава, що відкрито кидає виклик домінуванню США в Азії, зокрема, через свою торговельну політику, політику в Південно-Китайському морі, прагненню до отримання доступу до передових технологій, державно-ринкову економіку, програми військової модернізації. У Стратегії національної безпеки США 2017 р. Китай був названий «ревізіоністською державою», метою якої є не просто зміна статус-кво в Азії та за її межами на свою користь, а «формування світу, протилежного американським цінностям та інтересам» [120].

Зі свого боку, Китай уникає різких формулювань в офіційних документах, але підконтрольні державі ЗМІ та офіційні особи, тим не менш, часто вдаються до більш гострих висловлювань. Антиамериканська риторика також переважає, коли йдеться про чутливі питаннями китайсько-американських відносин (наприклад, щодо Тайваню), а також втручання США у внутрішні справи Китаю, наприклад, щодо становища уйгурів або кризового управління у зв'язку зі спалахом коронавірусу [136, 140].

Що стосується зовнішньої політики, то Сі Цзіньпін чітко дав зрозуміти, що має намір повернути Китаю те, на що він має «законні», з точки зору Пекіну, права [18]. Міністр закордонних справ Ван І, у зв'язку з цим наголошував на необхідності спільної роботи над «вдосконаленням» міжнародного порядку, щоб зробити його більш «справедливим» [133].

Після обрання головою КНР Сі Цзіньпін окреслив прагнення повернути Китаю статус глобальної держави та гегемона в Азії. Він посилює претензії на Південно-Китайське і Східно-Китайське моря, розвиває військові зв'язки з азійськими країнами, створює нові інституції, такі як Азійський банк інвестицій, Фонд Шовкового шляху та Новий банк розвитку, а також просуває концепцію «нового типу міжнародних відносин». Зростання впливу Китаю розглядається як виклик домінуванню США на регіональному та глобальному рівнях [25]. Протягом 70 років порядок в Азійсько-

Тихоокеанському регіоні, відомий як «Рах Americana», забезпечував домінування США. У другому десятилітті XXI ст. ситуація змінилася через зростання Китаю, який став найбільшою економікою світу та змінив регіональний баланс сил. Пекін просуває власні концепції регіонального порядку, зокрема ініціативу «Один пояс, один шлях» (BRI), що включає морський Шовковий шлях і Економічний пояс Шовкового шляху. BRI розглядається як фактор, що трансформує Китай, його регіональне оточення та впливає на глобальну політику і міжнародний порядок [8].

У відповідь на зростання впливу Китаю США розробили концепцію «Вільний і відкритий Індो-Тихоокеанський регіон» (FOIP) як альтернативу ініціативі «Один пояс, один шлях» (BRI). FOIP спрямований на забезпечення свободи судноплавства, підтримку міжнародного порядку, заснованого на правилах, і сприяння взаємній торгівлі. Вашингтон також акцентує увагу на інфраструктурних інвестиціях і відродженні чотиристороннього діалогу США-Австралія-Індія-Японія як протизвагу геополітичним амбіціям Пекіна. FOIP розглядається як засіб збереження значимості США в Азії [83]. На додаток до FOIP, Японія, Австралія, Індія та Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН) також представили свої власні концепції співпраці в Індо-Тихоокеанському регіоні. Франція, Німеччина та Нідерланди наразі є єдиними країнами-членами Європейського Союзу (ЄС), які прийняли цей термін і розробили відповідні стратегічні документи або керівні принципи [18].

Розглядаючи боротьбу між Сполученими Штатами і Китаєм за вплив в Азії, слід розуміти фундаментальну різницю в їхніх глибинних мотивах. Сполучені Штати борються за лідерство в Азії, як і в усьому світі, з економічних та ідеологічних міркувань. Вашингтон вважає, що лідерство США у світі є гарантією їх нормального розвитку. Якщо це лідерство буде втрачено через появу конкуруючої сили, все піде не так, як треба, в глобальному масштабі. У передмові президента Джо Байдена до Стратегії національної безпеки США, опублікованій у жовтні 2022 р., сказано: «У

всьому світі потреба в американському лідерстві велика, як ніколи раніше. Ми перебуваємо в розпалі стратегічного змагання за формування майбутнього міжнародного порядку... У відповідь Сполучені Штати будуть лідером, керуючись нашими цінностями, і ми будемо працювати пліч-о-пліч з нашими союзниками і партнерами, а також з усіма тими, хто поділяє наші інтереси [98].

Дж. Байден підтвердив цю позицію під час зустрічі з китайським лідером Сі Цзіньпіном на Балі 14 листопада 2022 р. Він пояснив, що Вашингтон збирається активно конкурувати з Пекіном, зміцнюючи як власну потужність, так і співпрацюючи з союзниками і партнерами по всьому світу (тобто, фактично, оточуючи Китай щільним кільцем стримування), але не буде доводити справу до конфлікту. Водночас американський президент підкреслив, що дві країни повинні «відповідально керувати конкуренцією» і «підтримувати відкриті лінії комунікації». Серед сфер, де обидві сторони могли б вести переговори, Дж. Байден назвав зміну клімату, глобальну макроекономічну стабільність, полегшення боргового тягаря, охорону здоров'я та глобальну продовольчу безпеку [121].

У цьому контексті будь-яка загроза американській гегемонії в будь-якій частині світу розглядається як екзистенційна загроза для самих США, а мораль і безпека нерозривно пов'язані між собою. Втрата геополітичного лідерства створює загрозу безпеці США і водночас підриває найвищі «цінності», які США пропонують світові. І навпаки, підрив «цінностей» ставить під сумнів лідерство США, що, в свою чергу, підриває американську безпеку. Баланс між цінностями і геополітикою, а також конкретний зміст цих цінностей відрізняються для демократів і республіканців або окремих груп правлячої еліти, але в цілому у Вашингтоні існує консенсус, що вони найтіснішим чином взаємопов'язані між собою.

У КНР ситуація інша. Китайці поставили собі за мету перетворити Китай на «велику сучасну соціалістичну країну, яка має бути світовим лідером за сукупною національною силою і міжнародним впливом до

середини XXI ст.» [139]. На відміну від відверто антикитайської політики, проголошеної США, ця стратегія не спрямована безпосередньо на боротьбу зі Сполученими Штатами чи будь-якою іншою державою, але все одно має антиамериканський характер, оскільки Пекін змушений протидіяти зусиллям США щодо стримування Китаю.

Згідно з офіційним китайським звітом про зустріч на Балі, Сі Цзіньпін досить чітко підкреслив, що Китай ніколи не прагнув змінити існуючий світовий порядок, не втручався у внутрішні справи США і не має намір кидати їм виклик, не кажучи вже про те, щоб замінити їх в якості світового лідера. Водночас китайський лідер дав зрозуміти, що очікує подібного підходу від Вашингтону, надавши належне неодноразовим запевненням Дж. Байдена, що він не прагне спровокувати нову «холодну війну», змінити політичну систему КНР, зміцнити альянси проти Китаю, підтримати «незалежність Тайваню» або розпочати прямий конфлікт з КНР [86].

США вважають, що хоча конкуренція з Китаєм стає все більш глобальною, вона найбільш виражена в Індо-Тихоокеанському регіоні, який має бути вільним і відкритим (одне лише це гасло викриває американську опозицію до претензій Китаю на Південно-Китайське море). У Стратегії національної безпеки чітко прописана політика адміністрації США щодо протидії китайському впливу на своїх сусідів в Азії: «Багато наших союзників і партнерів, особливо в Індо-Тихоокеанському регіоні, стоять на передовій протистояння з Китаєм і справедливо налаштовані на забезпечення власної автономії, безпеки і процвітання. Ми будемо підтримувати їх здатність приймати суверенні рішення відповідно до своїх інтересів і цінностей, вільні від зовнішнього тиску, і працюватимемо над забезпеченням надходжень інвестицій» [98, с. 24]. Фактично це був меседж Вашингтону своїм союзникам, сутність якого полягала в тому, що США і надалі будуть надавати їм всебічну підтримку в їх протистоянні КНР.

Зокрема, Сполучені Штати зобов'язуються допомагати сусіднім із Китаєм державам у розвитку їх армій, а також прагнуть оточити Китай

мережею нових і старих альянсів на кшталт Чотиристороннього діалогу з питань безпеки. У той же час, Вашингтон заявляє про те, що має намір співпрацювати з будь-якою країною, включно з геополітичними суперниками (зокрема, з Китаєм), які бажають конструктивно співпрацювати з США [98, с. 27].

Що стосується окремих країн регіону, то США планують використовувати вибіркового підхід до різних груп. Вашингтон підтвердив свої зобов'язання перед союзниками – Австралією, Японією, Південною Кореєю, Філіппінами і Таїландом – і пообіцяв зміцнювати з ними альянси. Щодо Японії США заявили, що їх гарантії безпеки поширюються і на острови Сенкаку (китайська назва Дяюйдао), які оспорує Китай. Індія була оголошена найбільшим партнером у сфері оборони, і Вашингтон має намір працювати з нею над виробленням спільного бачення для Індо-Тихоокеанського регіону. Щодо єдиного союзника Китаю, КНДР, США підтвердили курс на переговори щодо її повної денуклеаризації. Що стосується сусіда Китаю, М'янми (в документі вона називається Бірма), то в Стратегії лише згадується про зобов'язання відновити там «демократію» [98, с. 38].

У Стратегії також згадуються держави Центральної Азії, з якими США планують розвивати співпрацю в рамках дипломатичної платформи C5+1 (п'ять держав Центральної Азії плюс США) у низці сфер, таких як адаптація до зміни клімату, регіональна енергетична та продовольча безпека, доступ до світових ринків і навіть регіональна інтеграція [98, с. 39]. Очевидно, що США прагнуть протидіяти впливу Росії в регіоні. Однак, враховуючи зростаючу роль Пекіна в Центральній Азії та скоординований російсько-китайський вплив, спрямований на формування Євразійського економічного союзу, розширення ШОС та реалізацію ініціативи «Один пояс, один шлях», це може бути застосовано і до Китаю.

Щодо тайванського питання, Стратегія містить запевнення у дотриманні США трьох комюніке та інших документів, раніше підписаних з Китаєм, і

засуджує спроби будь-якої сторони підірвати статус-кво. У ній також зазначено, що США не підтримують ідею незалежності Тайваню, але водночас підтверджують своє зобов'язання підтримувати самооборону Тайваню та його здатність протистояти будь-яким силовим або примусовим діям з боку третіх країн [98, с. 24].

За президентства Джо Байдена США продовжили нарощувати військову співпрацю з Тайванем, попри зобов'язання обмежити постачання озброєнь і підтримувати неофіційні контакти. Візит Ненсі Пелосі у 2022 році та публічна відмова Байдена від «стратегічної невизначеності» щодо захисту Тайваню засвідчили зміну традиційного підходу США, що може як стримувати Китай, так і провокувати на активні дії. У найближчі роки боротьба між США і Китаєм за Тайвань ймовірно загостриться. Протистояння між США і Китаєм в Азійсько-Тихоокеанському регіоні також посилюється. США використовують побоювання сусідів Китаю щодо його зростаючої потужності для зміцнення власного впливу. Китай, зі свого боку, намагається повернути статус лідера, втраченого під час «століття приниження». Жорстка політика Пекіна, зокрема використання китайської діаспори для посилення впливу, викликає невдоволення в країнах, таких як Малайзія, Індонезія, Фіджі та Сінгапур. У Малайзії антикитайські настрої вплинули на результати виборів 2018 року, а у Шрі-Ланці кредитні борги перед Китаєм спричинили політичну дестабілізацію у 2022 році. У В'єтнамі, де періодично виникають антикитайські заворушення через територіальні суперечки, спостерігається зближення зі США. Сінгапур також протистоїть спробам Китаю використовувати етнічних китайців як агентів впливу. У 2017 році звинувачення професора Хуана Цзина у співпраці з Пекіном викликали загальнонаціональну дискусію щодо протидії китайському впливу [117].

Китай залишається ключовим стратегічним партнером Росії, однак розвиток відносин з іншими азійськими країнами також має важливе значення. Щодо держав, таких як КНДР чи М'янма, позиція Росії співзвучна з китайською, зокрема у питанні ядерної проблеми Корейського півострова.

Водночас більш гнучкий підхід потрібен до країн, які співпрацюють зі США для протидії китайському впливу (В'єтнам, Монголія, Філіппіни, Індонезія, Сінгапур, Південна Корея), зосереджуючись на гарантіях безпеки та інвестиціях. Індія відіграє особливу роль для Росії в умовах санкцій, залишаючись традиційно дружньою, але маючи напружені відносини з Китаєм. Нью-Делі прагне посилити свій глобальний вплив, використовуючи концепцію Індо-Тихоокеанського регіону, трактуючи її інакше, ніж США, і відкидаючи антикитайську чи антиросійську спрямованість.

Таким чином, посилення стратегічної конкуренції між США та Китаєм зачіпає практично всі сфери їх взаємодії, від міжнародно-політичної до ідеологічної. Обидві держави прагнуть глобального лідерства, але використовують при цьому різні методи та підходи, що створює потенційні точки напруги. Якщо економічна та технологічна конкуренція може призвести до довгострокової поляризації світового ринку, то геополітичні суперечки, такі як проблема навколо Тайваню або Південно-Китайського моря, можуть призвести до більш серйозних конфліктів. В ідеологічному плані різниця в політичних системах та підходах до прав людини додає напруженості та ускладнює дипломатичний діалог. Посилення конкуренції в кіберпросторі, застосування цифрової війни збільшують ймовірність посилення прихованих конфліктів. Незважаючи на взаємну економічну залежність, ключові стратегічні інтереси сторін залишаються несумісними, що ускладнює можливість для досягнення компромісів.

РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВЗАЄМОДІЇ США ТА КИТАЮ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ І РЕГІОНАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

3.1. Геополітичні інтереси США та КНР на Близькому Сході

Протягом століть Близький Схід був регіоном, на території якого перетинались інтереси великих держав. На сучасному етапі він став ареною суперництва між Сполученими Штатами та Китаєм. Обидві країни мають власні інтереси в цьому регіоні. Одним із інтересів є доступ до нафтових і газових ресурсів. У регіоні зосереджені одні з найбільших у світі запасів нафти та газу, що робить його важливим об'єктом суперництва двох держав. КНР сильно залежить від нафтових і газових ресурсів Близького Сходу, які підживлюють її швидко зростаючу економіку. Сполучені Штати, з іншого боку, традиційно були важливим гравцем на світовому нафтовому ринку, але зі зростанням видобутку сланцевої нафти та газу вони скоротили свою залежність від імпорту енергоносіїв з Близького Сходу. Однак регіон, як і раніше, відіграє значну роль на світовому нафтовому ринку, і Сполучені Штати зацікавлені в збереженні доступу до нафтогазових ресурсів близькосхідного регіону, а також можливості впливати на формування цінової політики на нафтовому ринку.

Суперництво США та Китаю на Близькому Сході матиме серйозні наслідки з точки зору збереження стабільності та безпеки в регіоні. Однак, варто зазначити, що ані США, ані КНР наразі не мають переважаючого впливу на Близькому Сході.

Зростаюча роль Китаю в регіоні потенційно загрожує стратегічній присутності США на Близькому Сході. Перш за все, йдеться про китайську експансію на ринках близькосхідних країн. Останніми роками Китай нарощує свої інвестиції в регіон, особливо в інфраструктурні проекти. Зростання економічної присутності КНР відбувається поступово, але набуває значних масштабів, у тому числі й завдяки реалізації китайської ініціативи «Один

пояс – один шлях», яка дозволила Китаю суттєво розширити свою економічну присутність на Близькому Сході. Китайська ініціатива «Один пояс – один шлях» спрямована на те, щоб з'єднати Азію, Європу та Африку за допомогою мережі інфраструктурних об'єктів, таких як порти, залізничні магістралі і трубопроводи. Близький Схід є ключовою частиною китайської ініціативи, в зв'язку з чим КНР інвестувала значні кошти в розвиток економіки таких країн, як Іран, Ірак і Саудівська Аравія. При цьому, слід зазначити той факт, що на відміну від країн Західного світу, зокрема, Сполучених Штатів Америки, Китай, розвиваючи економічні відносини з державами Близького Сходу, прагне підкреслено дистанціюватись від оцінки тих політичних процесів, які відбуваються в країнах близькосхідного регіону, заявляючи, що це є «внутрішньою справою кожної країни».

Зростання інвестиційної присутності Китаю на Близькому Сході викликає стурбованість у Сполучених Штатах, які розглядають зростаючий економічний вплив Китаю в регіоні як загрозу своїм власним економічним інтересам. За останні роки обсяг торгівлі та капіталовкладень Китаю на Близькому Сході значно зріс. У 2021 р. загальний обсяг торгівлі Китаю з країнами Близького Сходу склав 371,64 млрд дол. [122].

Маємо зазначити, що суперництво США та Китаю на Близькому Сході пов'язане не лише з економічними інтересами. Обидві країни також мають значні політичні інтереси в регіоні. Сполучені Штати впродовж десятиліть є ключовим гравцем у регіоні та підтримують тісні союзницькі відносини з такими країнами, як Ізраїль, Саудівська Аравія, Об'єднані Арабські Емірати, Кувейт, Бахрейн, Йорданія, виступаючи для цих держав гарантом їх безпеки. Вашингтон розглядає альянси із вищезазначеними країнами як такі, що мають вирішальне значення для збереження свого впливу в регіоні та протидії впливу Ірану.

У свою чергу, протягом першої чверті XXI ст. Китай теж значно розширив свою взаємодію з державами Близького Сходу. Зокрема, КНР налагодив тісні зв'язки з Іраном, незважаючи на міжнародні санкції, і є

прихильником розвитку іранської ядерної програми. Китай розглядає Іран як важливого партнера у питаннях протидії впливу США в регіоні [54].

Слід зазначити, що на Близькому Сході триває багато конфліктів, що породжує політичну нестабільність, яка впливає на регіональну та глобальну безпеку. Фактор безпеки у зв'язку з цим має важливе значення. У 2000-х рр. і США, і КНР значно активізували співробітництво з державами Близького Сходу в питаннях боротьби з міжнародним тероризмом. У той же час, Сполучені Штати та Китай демонструють різні підходи щодо участі в протидії терористичній загрозі. США беруть безпосередню участь у військових операціях у регіоні з метою боротьби з тероризмом, тоді як Китай не приймає безпосередньої участі ані в антитерористичних операціях, ані в регіональних конфліктах і співпрацює з близькосхідними країнами передусім у питаннях обміну розвідувальними даними та забезпечення безпеки кордонів. Таким чином, Китай прагне дистанціюватись від участі в збройних конфліктах, що тривають на Близькому Сході й уникнути не тільки матеріальних, але й можливих репутаційних витрат.

У той же час, Китай може розширити безпекову співпрацю з країнами Близького Сходу, надаючи обладнання, технології та навчальні програми. Це допомогло б зміцнити потенціал регіональних сил безпеки, посилити регіональне військове співробітництво. Спільні військові навчання і навчальні програми дали б змогу обмінюватися знаннями і досвідом, що могло б сприяти зміцненню довіри між регіональними суб'єктами.

Співпраця КНР з близькосхідними державами в сфері боротьби з тероризмом може включати обмін розвідувальними даними, організацію навчання співробітників правоохоронних органів і служб безпеки та підтримку регіональних ініціатив із боротьби з тероризмом. Досвід Китаю в галузі кібербезпеки також може бути корисним під час розроблення надійних заходів захисту від кібератак, які дедалі частіше стають серйозною загрозою безпеці [30].

Спільною рисою зовнішньополітичної діяльності США і КНР, на Близькому Сході є те, що обидві держави намагаються виступати посередниками у врегулюванні конфліктів, що тривають у цьому регіоні. Зокрема, Сполучені Штати виступають медіатором у врегулюванні арабо-ізраїльського протистояння. Так, саме завдяки посередницьким зусиллям Вашингтону в різний час були підписані мирні угоди між Ізраїлем та Єгиптом, Йорданією, ОАЕ, Бахрейном, Марокко. Виступають США і головним посередником у переговорах між Ізраїлем та Палестиною.

Китай також демонструє прагнення до участі в посередницькій діяльності на Близькому Сході. Зокрема, Пекін приймав участь у мирному процесі в Сирії. У 2023 р. за посередництва КНР були відновлено дипломатичні відносини між Саудівською Аравією та Іраном. Втім, на відміну від Вашингтону, який протягом тривалого періоду бере участь у переговорних процесах та різних мирних ініціативах на Близькому Сході, Пекін виступає медіатором відносно недавно, а відтак має менш тривалий досвід у здійсненні такого роду діяльності. Водночас, деякі експерти відзначають, що не дивлячись на те, що Пекін заявляє про свою прихильність врегулюванню конфліктів у регіоні, його зусилля часто обмежуються лише офіційними заявами. Ці кроки покликані створити враження, що Китай є державою, яка зацікавлена у мирному вирішенні конфлікту, але насправді участь КНР розглядають не більше ніж дипломатичну риторику [10].

У той же час, КНР має значні економічні важелі впливу на ряд країн близькосхідного регіону, що може надати Пекіну додаткові можливості впливати на процес урегулювання криз та військових конфліктів на Близькому Сході.

Серед факторів, які певною мірою не дають можливості КНР відігравати більш активну роль у миротворчій та посередницькій діяльності на Близькому Сході є те, що порівняно зі Сполученими Штатами, які мають у цьому регіоні значну кількість своїх військових баз та об'єктів, військова

присутність Китаю на Близькому Сході є досить обмеженою, що не дозволяє йому виступати одним із гарантів безпеки на Близькому Сході.

Водночас, протягом останніх років Пекін демонструє прагнення посилити свою військову присутність на Близькому Сході. Проявом цього є відкриття китайської військової бази в Джибуті, що викликало занепокоєння серед американських політиків, які розцінили цей крок Піднебесної як прагнення кинути виклик військовій присутності США [135].

Важливим механізмом розширення та посилення свого впливу на Близькому Сході і для США, і для КНР є співробітництво у військово-технічній сфері, зокрема, експорт зброї. Сполучені Штати є головним постачальником різних систем озброєнь таким близькосхідним країнам, як Саудівська Аравія, ОАЕ, Кувейт, Бахрейн, Йорданія, Єгипет, Ізраїль. Натомість Китай налагодив тісну військову співпрацю з Іраном. Підтримує Пекін також і реалізацію Тегераном ядерної програми, а також розробку неядерних стратегічних і тактичних видів озброєнь.

Демонструє Китай прагнення і до розширення військово-технічної взаємодії з іншими державами близькосхідного регіону. Поряд з експортом різних видів зброї КНР водночас зацікавлена також і в імпорті окремих систем озброєнь. З цією метою Пекін прагне розвивати співпрацю з Ізраїлем. Втім, китайсько-ізраїльське співробітництво у військовій галузі зустрічає протидію з боку Вашингтону. США виявляють занепокоєння у зв'язку з тим, що в такий спосіб Китай може отримати доступ до американських технологій, що використовуються Ізраїлем у процесі виробництва тих чи інших систем озброєнь.

Занепокоєні Сполучені Штати і через підписанням Ізраїлем контракту з китайською компанією Shanghai International Port Group (SIPG) на будівництво терміналу в порту Хайфи. Стурбованість Вашингтону обумовлена тим, що порт є стратегічним місцем базування Шостого флоту ВМС США. В листопаді 2020 р., державний секретар США М. Помпео навіть здійснив спеціальний візит до Ізраїлю, щоб обговорити дану проблему та

інші питання, які пов'язані з американо-ізраїльськими відносинами. Під час візиту М. Помпео закликав Ізраїль переглянути своє рішення щодо залучення компанії SIPG до проєкту будівництва порту в Хайфі [60]. Гостро критикували США також й інші держави Близького Сходу (передусім, країни Перської затоки) за їх співпрацю з Китаєм, зокрема, за закупівлю технологій та обладнання покоління 5G [65].

Таким чином, конкуренція між Китаєм і США впливатиме на безпекову ситуацію на Близькому Сході, що може стати дестабілізуючим фактором для регіону. У зв'язку з цим можемо припустити, що суперництво між двома державами може посилити регіональні конфлікти, особливо якщо США та КНР підтримуватимуть у конфліктах протилежні сторони.

Отже, суперництво США і Китаю на Близькому Сході може мати значні наслідки для регіональної та глобальної політики. Конкуренція може посилити наявні конфлікти, призвести до регіональної гонки озброєнь. Регулювання цього суперництва потребуватиме діалогу, співпраці та пошуку компромісу між США та КНР.

Розглядаючи перспективи розвитку політики США та Китаю на Близькому Сході, варто зазначити, що навряд чи в найближчому майбутньому відбудуться суттєві зміни в поведінці двох країн у регіоні та по відношенню одна до одної. Вашингтон скоріш за все продовжить приділяти значну увагу питанням безпеки та оборонному співробітництву, тоді як Пекін дотримуватиметься свого порядку денного, орієнтованого на розширення торговельної та інвестиційної взаємодії з країнами Близького Сходу, уникаючи безпосередньої участі в регіональних конфліктах.

3.2. Тайвань як фактор американо-китайського суперництва: потенційні сценарії розвитку ситуації

Одним із факторів, який значно впливає на розвиток відносин між Сполученими Штатами Америки та Китаєм є «тайванська проблема».

Тайванське питання залишається невирішеним починаючи з 1949 р. В 1954, 1958 і 1996 роках загострення ситуації навколо Тайваню призводило до посилення напруги в АТР. Однак попередні події не призвели до врегулювання даного питання, яке часто знову опинялось на порядку денному, спричиняючи напругу у відносинах по обидва боки Тайванської протоки, а також між Вашингтоном та Пекіном.

За нинішнього геополітичного сценарію тайванське питання набуває першорядного значення в політиці безпеки та оборони США та Китаю. Це знайшло відображення в тому, що США продемонстрували підтримку Тайваню під час візиту тодішньої спікерки Ненсі Пелосі в серпні 2022 р. Китай розцінив це як «провокацію» та порушення суверенітету й територіальної цілісності КНР та у відповідь провів масштабні військові навчання поблизу острова [85].

Заяви та промови лідерів США та КНР також підкреслюють важливість Тайваню. Голова КНР Сі Цзіньпін назвав Тайвань «першою червоною лінією» у двосторонніх відносинах, яку не можна перетинати [55]. З іншого боку, президент США Джо Байден неодноразово заявляв про підтримку Тайваню в разі нападу [99]. Це зробило Тайвань осередком конфлікту. Китайський учений Цзя Цінго розглядає нинішню ситуацію як «ідеальний шторм» [27]. Американський аналітик з питань безпеки Грем Еллісон розглядає тайванське питання як «найкоротший шлях» до війни між США і Китаєм [44]. Кілька американських військових чиновників і експертів з безпеки вже почали будувати різні часові рамки можливого конфлікту через Тайвань (найбільш раннім періодом вважається 2025 рік). Навпаки, багато експертів не згодні з такими термінами і не вважають конфлікт неминучим. Однак не можна заперечувати, що напруженість зростає і повністю виключати можливість переростання напруги в конфлікт не можна. Хоча в принципі і США, і Китай хочуть мирного розв'язання проблеми, політичне і стратегічне значення Тайваню створює загрозу для регіональної та міжнародної безпеки.

Китай визначив «тайванське питання» як проблему, якій надається першорядне значення, і тут не може бути «компромісу або торгівлі» [50]. «Возз'єднання» з Тайванем розглядається Пекіном як частина «великого відродження китайської нації» [6]. «Біла книга» Китаю щодо Тайваню за 2022 р. розглядала ідею «возз'єднання» як історичну місію Комуністичної партії Китаю (КПК) і спільне прагнення всієї китайської нації» [118]. Для Китаю самостійне вирішення тайванського питання продемонструвало б його силу як держави і відкрило б можливості для досягнення більшого паритету зі США в Індо-Тихоокеанському регіоні.

США звинувачують Китай в односторонніх спробах змінити статус-кво в регіоні. Вашингтон розглядає будь-яку зміну статус-кво на користь КНР як «умиротворення» Китаю. США продовжують нарощувати поставки зброї Тайваню та іншим своїм союзникам у Східній Азії, організовували візити на високому рівні, щоб продемонструвати підтримку та проводили заходи в Тайванській протоці, які Китай визнав провокаційними [33].

Нинішній політичний ландшафт Тайваню відіграє важливу роль у цьому відношенні. Керівництво Демократичної прогресивної партії (ДПП) Тайваню категорично не погоджується з Китаєм за кількома фундаментальними аспектами, такими як політичний статус Тайваню і характер майбутніх відносин між Тайбеєм та Пекіном. Китай зайняв жорсткішу позицію щодо тих політичних сил, яких він називає «сепаратистськими силами за незалежність Тайваню», і вважає, що США вступають у змову з цими силами, щоб змінити статус Тайваню як частини Китаю і створити «два Китаї» або «один Китай, один Тайвань» [118]. Китай регулярно проводить повітряні та військово-морські маневри навколо острова. У зв'язку з цим також широко обговорюється можливість застосування силових засобів для захисту «суверенітету і територіальної цілісності Китаю», посиляючись на Закон про боротьбу з сепаратизмом, ухвалений у 2005 р. Нещодавно Китай пообіцяв не відмовлятися від застосування сили і вживати всіх необхідних заходів для захисту від зовнішніх загроз, втручання і сепаратистської діяльності [45].

Окрім політичних та нормативних поглядів, існують також геополітичні аспекти, які домінують у стратегічному мисленні як США, так і Китаю. По-перше, Тайвань є частиною «першого ланцюга островів». Це гіпотетичний оборонний параметр, визначений американськими стратегами ще в 1940-х рр. для захисту від морських нападів з боку Радянського Союзу та КНР. Він простягається приблизно від Курил, японських «рідних островів» і архіпелагу Рюкю до Тайваню, Філіппін та Індонезії [131]. Країни, розташовані вздовж цього ланцюга, в основному є союзниками США, де Вашингтон має свої військові бази. Це допомагає стримувати будь-яку загрозу з боку Тихого океану і забезпечувати безпеку території самих Сполучених Штатів.

Концепція «ланцюга островів» знову актуалізувалась останнім часом, оскільки традиційні засоби стримування Китаю демонструють меншу ефективність. Військово-морський флот НВАК, який переважає ВМС США, також викликає занепокоєння у США. Ініціатива Тихоокеанського стримування була започаткована для зміцнення системи регіонального стримування Китаю передбачала фінансування розвитку протиракетної оборони о. Гуам. Оскільки Тайвань розташований посередині цього острівного ланцюга, для США надзвичайно важливо мати зв'язки з цим островом. З іншого боку, розрив цього ланцюга є важливим для реалізації китайських амбіцій. Встановлення контролю над Тайванем дозволило б Китаю зміцнити свої позиції в «першому ланцюзі островів», отримати доступ до Тихого океану. На думку експертів, це змінить стратегічний баланс у західній частині Тихого океану на користь Китаю, а також створить додаткові можливості для більш широкого застосування ним свого підводного флоту та здійснення спостереження за океанічним простором [7].

В контексті «тайванського питання» проблемним залишається і визначення статусу Тайванської протоки. Тайванська протока є одним з найжвавіших морських шляхів сполучення. Це основний морський торговельний маршрут між Східною Азією та США [130]. Альтернативою є Лусонська протока, але вона залишається вразливою під час сезону тайфунів

у Південно-Китайському морі. Таким чином, збереження свободи судноплавства через тайванську протоку має вирішальне значення. Однак між США та Китаєм існують розбіжності щодо статусу цього водного шляху. Вашингтон вважає, що свобода судноплавства і польотів у відкритому морі має застосовуватись до Тайванської протоки, оскільки це відповідає міжнародному праву [129]. Однак Пекін не погоджується з цим твердженням і наполягає на тому, що «Китай має суверенне право і юрисдикцію щодо Тайванської протоки» [84]. Китай критично ставиться до іноземних (передусім військових) кораблів, які проходять цією водною магістраллю. У зв'язку з різними поглядами США та КНР на статус Тайванської протоки це питання часто викликає напруженість у відносинах між двома державами.

Важливе значення має також і той факт, що протягом останніх десятиліть суттєво зросло значення Тайваню як провідного виробника високотехнологічної продукції, зокрема, мікрочипів. На сучасному етапі Тайвань домінує в глобальному ланцюжку поставок напівпровідників, оскільки виробляє 92% мікрочипів у світі [80]. Роль Taiwan Semiconductor Manufacturing Company Limited (TSMC) має вирішальне значення у виробництві електронного обладнання військового та цивільного призначення. Для Китаю тайванська компанія Semiconductor є невід'ємною частиною збереження його позицій в якості світового виробника електронних виробів на основі напівпровідників [79]. У США поставки напівпровідників розглядаються як невід'ємна складова забезпечення національної безпеки, що відображено в «Законі про чіпи» [68]. В США усвідомлюють, що контроль Китаю над промисловістю Тайваню буде загрожувати військовому і технологічному лідерству США, особливо в області використання штучного інтелекту в передових системах оборони. Вважається, що перекриття доступу США до цієї галузі дозволить КНР стати лідером у виробництві багатьох сучасних видів озброєнь [96]. Таким чином, політика, пов'язана з виробництвом та експортом напівпровідників, стала однією з визначальних рис нинішнього стратегічного суперництва між США і Китаєм.

Деякі американські експерти прогнозують, що політичні та військові приготування Китаю вказують на те, що країна повертається до довоєнного режиму [5]. У грудні 2021 р. Елі Ратнер, помічник міністра оборони США з питань безпеки в Індо-Тихоокеанському регіоні, заявив, що НВАК готується до насильницького силового приєднання Тайваню [115]. Колишній глава Індо-Тихоокеанського командування США адмірал Філіп С. Девідсон передбачив, що така спроба буде зроблена до 2027 року. Міністерство оборони США скептично ставиться до того, що реалізація плану модернізації НВАК до 2027 р. дасть Китаю надійні військові інструменти для досягнення «об'єднання з Тайванем» [125]. Однак нинішній командувач Індо-Тихоокеанським флотом адмірал Джон К. Аквіліно оцінив таку ймовірність набагато вище [56]. Генерал ВПС США Майкл А. Мініхен прогнозує, що США вступлять у війну з Китаєм через Тайвань у 2025 р. [78]. При визначенні цих термінів беруться до уваги темпи військової модернізації Китаю, заяви президента Сі Цзіньпіна і політичний дискурс на Тайвані. Застосування сили Китаєм на Тайвані стало б серйозною загрозою інтересам США в Індо-Тихоокеанському регіоні.

Хоча вищенаведені заяви вказують на назріваючий конфлікт в Тайванській протоці, не всі згодні з цією думкою. Ряд політичних діячів та експертів не вважають, що існує достатньо доказів, що вказують на намір Китаю застосувати силу та прискорити терміни приєднання Тайваню [141]. На останніх слуханнях в сенатському комітеті з розвідки директор Національної розвідки США А. Хейнс зазначила, що Китай «найбільше виграє, запобігаючи зростанню напруженості і зберігаючи стабільність у своїх відносинах з США» [73]. Такі вчені, як Ван і Джонгюк, вважають, що ціна вступу Китаю у війну дуже висока, оскільки це зведе нанівець досягнутий за десятиліття прогрес, порушить існуючу стабільність і поставить під сумнів легітимність голови КНР Сі Цзіньпіна [132]. У зв'язку з цим багато хто вважає, що Китай буде прагнути до мирного возз'єднання з Тайванем. У «Білій книзі» Китаю за 2022 р. як першочерговий варіант

зазначено національне возз'єднання мирними засобами та висловлено готовність взаємодіяти з Тайбеєм для врегулювання політичних розбіжностей на основі принципу «Одного Китаю» та консенсусу 1992 р. [118]. Деякі експерти вважають, що Китай продовжуватиме прагнути до неофункціоналістського підходу. Під час правління партії Гоміньдан (КМТ) на Тайвані під керівництвом Ма Інцзю з 2008 по 2016 рік Китай застосовував неофункціоналістський підхід «у європейському стилі», згідно з яким очікувалося, що «економічна інтеграція в кінцевому підсумку призведе до політичного інтеграції та примирення» [23].

Основною опорою нинішнього статус-кво в американо-китайському суперництві є орієнтація на численний середній клас обох країн. Вони не вступили б у конфлікт, який міг би вплинути на їх соціально-економічне становище. Для Тайваню точкою опори є напівпровідникова промисловість та сфера передових технологій. Це підживлює економіку Тайваню, а також тісно пов'язує з промисловим сектором як США, так і Китаю. Економічне зростання Тайваню сильно залежить від материкового Китаю. КНР є провідним торговельним партнером Тайваню з 2016 р., і навіть при діючому режимі ДППі експорт та імпорт до Китаю істотно не змінились [76]. Тому особливо підкреслюється необхідність Тайваню підтримувати стабільні відносини і з КНР, і з США. Виходячи з цих економічних факторів, видається, що статус-кво, швидше за все, збережеться і в найближчий час.

Ґрунтуючись на наведеному вище аналізі, враховуючи обидві точки зору можна розглянути кілька сценаріїв, в яких основна увага буде приділена підходам США і Китаю до Тайваню.

Перший сценарій базується на поточному стані справ. Відповідно до даного сценарію Китай, ймовірно, продовжить свою стратегію поєднання «жорсткого» та «м'якого» підходів. Ця двостороння тактика широко практикувалася в епоху Ху Цзіньтао, коли, з одного боку, Китай пропонував гнучку економічну політику для залучення своїх співвітчизників на Тайвані, а з іншого – вживав жорстких заходів для придушення сил, що виступають за

незалежність. У нинішніх умовах Китай, схоже, використовує обидва підходи, які стали відомі як «посилення жорсткого і пом'якшення м'якого» [50]. В рамках цього КНР закликає Тайвань до здійснення культурних, освітніх та наукових обмінів і більш широкої та інтенсивної співпраці. З іншого боку, він проводить жорстку політику щодо правлячої еліти на Тайвані, щоб утримати їх від дій, несприятливих для Китаю. Це включає в себе масштабні військові навчання, політичні заяви і застосування різного роду обмежувальних заходів щодо експортних галузей Тайваню, які залежать від споживчого ринку Китаю [124]. Китай також вживає заходи, спрямовані на те, щоб перешкодити зовнішнім суб'єктам виступити на захист Тайваню. Такі дії посилюють напруженість по обидва боки протоки, а також впливають на відносини Китаю з США.

США також доклали значних зусиль для зміцнення своїх відносин з Тайванем і підтримки участі Тайваню на міжнародній арені [111]. Це знайшло відображення в недавній зустрічі тайванського лідера Цай Інвень зі спікером К. Маккарті, присвяченій US soil. В найближчий період обмін візитами на високому рівні, ймовірно, стане частішим. У той же час США вживають необхідних заходів для усунення зростаючих невизначеностей у відносинах по обидві сторони протоки. У звіті NDAA за 2023 фінансовий рік тайванці згадувались 467 разів, що в кілька разів більше, ніж у попередні роки [64]. У документі зазначено, що політика щодо Тайваню має підтримувати його здатність протистояти КНР через фінансову допомогу та зміцнення обороноздатності. Пропонуються військові навчання, участь Тайваню у «RIMPAC» у 2024 році, створення регіонального резерву оборонних засобів і проведення загальнонаціональних навчань. Стратегія включає стримування спроб КНР у «сірій зоні», блокади чи захоплення островів, а також багатосторонні навчання, обмін розвідданими, спільні військові розробки та планування, що закріплено в Національній стратегії США 2022 року [126].

Припускаючи можливість потенційного застосування сили Китаєм, багато експертів прогнозують, що першим підходом буде блокада з метою ізоляції Тайваню. Наступним етапом, ймовірно, стануть скоординовані ракетні удари по Тайваню і спроба висадки морського десанту. За такого сценарію тайванські військові, швидше за все, братимуть участь в обороні острова. На даний момент досі незрозуміло, чи змінять США свою позицію «стратегічної двозначності». Однак в умовах морської атаки Тайваню буде дуже важко захистити себе без зовнішньої підтримки. Деякі американські експерти все частіше закликають американське керівництво взяти на себе зобов'язання щодо захисту Тайваню. На даному етапі часто проводиться паралель з підходом США до України в ході триваючої війни. У звіті CSIS «військові ігри» говориться, що модель згідно якої США підтримують Україну обладнанням і поставками, а не безпосередньо відправляючи війська, не може бути відтворена на Тайвані. Американським військам потрібно буде вступати в бій з самого початку, оскільки затримка ускладнить процес оборони острова, призведе до збільшення втрат і підвищить ризик подальшої ескалації. Таким чином, в майбутньому може відбутись зміна позиції США від стратегічної невизначеності до більш чіткої ясності [82, 15].

Якщо США втрутяться, вони залежатимуть від підтримки союзників у регіоні, таких як Японія, Австралія, Південна Корея та Філіппіни. Використання баз на Окінаві може втягнути Японію у конфлікт, що посилюється її побоюваннями через військову активність Китаю. У разі конфлікту Китаю доведеться протистояти Тайваню, США та їх союзникам. Сценарії військових ігор CNAS передбачають атаки «око за око», включаючи можливі удари Китаю по базах США в Японії, Гуамі та на Гаваях, а також удари США по китайських портах і об'єктах. Це може загострити ситуацію аж до використання Китаєм ядерної зброї [101].

Однак навіть якщо на Тайвані будуть перебувати підрозділи НВАК, США скоріш за все не будуть відправляти свої війська на Тайвань. Багато в чому ухвалення рішення щодо відправки американських військових

підрозділів на Тайвань залежатиме від позиції Японії та Південної Кореї. В разі, якщо Японія не відчуватиме загрози з боку КНР вона не захоче втручатись. Аналогічна ситуація і з Південною Кореєю. В свою чергу Пекін теж розуміє ризики, що пов'язані з веденням бойових дій одразу на трьох фронтах (умовно «тайванському», «японському» та «південнокорейському»). Таким чином, цей сценарій є малоімовірним. Не є ймовірним і сценарій за яким тайванський конфлікт може призвести до початку третьої світової війни.

Отже, можливі три сценарії розвитку подій: посилення напруженості; зростаюча ймовірність кризи в Тайванській протоці; та потенційний конфлікт із залученням зовнішніх гравців. Аналіз всіх трьох сценаріїв вказує, на те, що конфлікт, в центрі якого опиниться Тайвань, в найближчій перспективі може і не стати неминучим, як прогнозують деякі експерти, проте зростання напруги в АТР через «тайванське питання» відчувається постійно. Існують різні думки та умови щодо вірогідності другого та третього сценаріїв, втім, сумнівів щодо першого сценарію набагато менше.

3.3. Місце та роль України в сучасних американо-китайських відносинах

До середини лютого 2022 р. протистояння між США і КНР в АТР привертало найбільше уваги з боку світового співтовариства. На цьому тлі вторгнення в Україну наприкінці лютого 2022 р. навпаки звернуло всю увагу на Росію як на головного порушника міжнародних норм і правил, та на Східну Європу як на територію, де триває жорстока війна.

Оскільки стратегічне суперництво між Сполученими Штатами та Китаєм було ключовим фактором, що сприяло погіршенню ситуації в галузі безпеки в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, війна в Україні змусила Сполучені Штати і Китай переключити свою увагу на події в Європі. Насправді, деякі коментатори припускають, що війна в Україні дала унікальну можливість змінити двосторонні відносини між США та Китаєм, оскільки війна продемонструвала, що Росія є більш серйозною загрозою

безпеці для світового порядку, а співпраця між США та Китаєм може стати ключем до врегулювання ситуації. Відновлення американо-китайських переговорів, в свою чергу, принесло б таку необхідну стабільність, зокрема, в Азійсько-Тихоокеанському регіоні [75, 104, 144, 142]. Інші коментатори стверджували, що увага до України і заохочення американо-китайського співробітництва небезпечні для глобального порядку і миру, але особливо для світової безпеки, оскільки Китай неминуче скористається ситуацією і ще більше розширить сферу свого впливу в АТР, поки увага Сполучених Штатів буде зосереджена на подіях в Європі [61; 63; 62].

Перші кілька місяців війни в Україні продемонстрували, що Сполучені Штати не зменшили свою увагу до подій в АТР. Репутація Дж. Байдена як прихильника розвитку трансатлантичних відносин також опосередковано підтверджує тезу про те, що за часів його президентства Сполучені Штати не будуть зменшувати свою увагу ані щодо подій у Європі, ані щодо подій в Східній Азії [138].

Державний департамент також запевнив, що Сполучені Штати «здатні одночасно ходити і жувати жувальну гумку» що означає можливість одночасно зосередитись на подіях в Європі та Азійсько-Тихоокеанському регіоні [127; 48; 71].

Щоб реалізувати такий підхід, адміністрація Байдена просуvala стратегічні ідеї, які об'єднують проблеми в обох регіонах в єдине ціле. Як висловився високопоставлений чиновник адміністрації Білого дому, «думка про те, що це два різні театри, я думаю, більше не має сенсу. Між ними існують дуже тісні зв'язки» [119]. Цей підхід заснований на поглядах на Росію як на агресора, який виступає проти існуючого міжнародного порядку. Хоча це порушення відбулося в Європі, ані агресія Росії, ані страждання України не є чимось особливим, і в принципі вони можуть статися де завгодно і коли завгодно – якщо тільки Захід рішуче на це не відреагує. Як підкреслюється в декількох спільних заявах з союзниками і партнерами, «загрози міжнародному праву і вільному і справедливому економічному

порядку в будь-якому місці являють собою виклик нашим цінностям і інтересам всюди» і є викликами, які «вимагають спільної мети і дій по всьому Атлантичному і Тихоокеанському регіонах» [112; 113].

Не ставлячи прямого знаку рівності між Китаєм і Росією, обидві країни, таким чином, розглядаються Вашингтоном як схожі загрози глобальному миру і порядку. Неявне прирівнювання ситуації в Україні до ситуації на Тайвані також підкріплює цю аргументацію. Як стверджує Байден, тонко завуальовано посиляючись на Китай і Тайвань, постачання зброї Україні має вирішальне значення, оскільки в іншому випадку це «послужило б сигналом іншим потенційним агресорам про те, що вони теж можуть захоплювати території і підпорядковувати собі інші країни» [47]. Росія завдала удару першою, але виклик, кинутий Китаєм заснованому на правилах міжнародному порядку, не менш серйозний, а, можливо, навіть більш серйозний, враховуючи військову і економічну могутність Китаю. За словами держсекретаря Блінкена, «Китай – єдина країна, яка має намір змінити міжнародний порядок і, у все більшій мірі, володіє економічною, дипломатичною, військовою і технологічною міццю для цього». Особливу стурбованість в цьому контексті викликає поглиблення відносин Китаю і Росії, що може стати фактором, який впливатиме на зміну міжнародного порядку [43; 51].

Чим більше партнери і союзники розуміють Росію і Китай як схожі загрози, тим більша ймовірність того, що Америці вдасться виробити спільну з ними політику щодо Китаю, на що європейські партнери раніше не наважувались. Аналогічним чином може бути відновлено довіру до зобов'язань Америки перед своїми партнерами, яке постраждало після AUKUS і виведення військ з Афганістану, а солідарність країн Азійсько-Тихоокеанського регіону з державами Європи в питаннях безпеки створить для Європи прецедент дій у відповідь у разі виникнення конфлікту в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, а також змусить Європу взяти на себе більше відповідальності за свою оборону. І нарешті, сильна міжнародна

реакція на війну в Україні може утримати Китай від зміни статус-кво в Азійсько-Тихоокеанському регіоні.

Однак реакція адміністрації Байдена на війну в Україні також пов'язана зі значними ризиками. У довгостроковій перспективі участь в обох конфліктах (у випадку початку бойових дій в АТР) ймовірно, призведе до виснаження ресурсів США, особливо якщо війна затягнеться [72]. Більш того, на тлі наближення президентських виборів ще належить з'ясувати, наскільки міцним виявиться нинішній внутрішній консенсус з приводу війни в Україні та Китаю. Дійсно, навіть серед демократичного керівництва існують суттєві розбіжності щодо того, як ставитися до ключових елементів політики Вашингтона щодо Китаю. Наприклад, поїздка спікера Ненсі Пелосі на Тайвань у серпні 2022 р. викликала серйозну критику з боку її колег-демократів, включаючи Байдена, який за кілька тижнів до цього застерігав її від цієї поїздки [77]. Нарешті, незважаючи на декларовану первісну єдність, незрозуміло, наскільки далеко союзники та партнери Америки готові піти на співпрацю з США у питаннях надання підтримки Україні та Тайваню. У той час як більшість з них засудили дії Росії запровадили санкції проти неї, деякі держави, зокрема, Індія, цього не зробили. І, незважаючи на резонанс навколо подібності між ситуацією в Україні і на Тайвані залишається відкритим питання наскільки рішуче засудять Китай країни регіону, якщо він здійснить вторгнення на Тайвань [81].

Загалом, незважаючи на численні запевнення в тому, що Сполучені Штати здатні «ходити і жувати жуйку одночасно» в разі, коли настане ситуація, в якій Вашингтон буде змушений надавати одночасно допомогу і Україні, і Тайваню, Америка, швидше за все, опиниться в скрутному становищі і буде змушена відмовитись від деяких своїх зобов'язань, що, ймовірно, завдасть серйозної шкоди її відносинам як з азійсько-тихоокеанськими, так і з європейськими партнерами. У свою чергу, це ускладнить здатність адміністрації Байдена підтримувати свою політику щодо Китаю.

На відміну від Сполучених Штатів, Китай після початку повномасштабного російського вторгнення на територію України, намагався зайняти нейтральну позицію. У перші кілька тижнів конфлікту Китай не був готовий підтримати або засудити російську агресію. У день вторгнення Китай зазначив, що він «уважно стежить за останніми подіями», і закликав всі сторони «проявляти стриманість і не допустити виходу ситуації з-під контролю» [95].

Однак з часом Китай почав поглиблювати відносини з Росією, використовуючи відповідну риторику, а також заохочуючи автономію Європи. КНР та РФ організували спільні військові навчання в Східній Азії із залученням військово-морського флоту. Втім, незважаючи на публікацію спільної заяви Росії і Китаю про їх «безмежну дружбу» безпосередньо перед війною, КНР офіційно продовжує дотримуватись позиції нейтралітету [107; 89; 108].

Щоб покласти край війні, Китай запропонував себе в якості посередника, підкресливши свою серйозну стурбованість гуманітарними наслідками війни та надавши гуманітарну допомогу Україні. Китайські чиновники заявляли, що лише дипломатія може призвести до припинення війни, і неодноразово закликали всіх «поважати та захищати суверенітет усіх країн» [93].

Однак на практиці є кілька ознак того, що Китай з самого початку дотримувався більш подвійної позиції, яку деякі експерти називають «проросійським нейтралітетом» [74; 143]. Наприклад, китайські офіційні особи, як правило, повторюють російські наративи щодо війни і називають її «кризою» і «спеціальною військовою операцією» або вказують на розширення НАТО як на головну причину конфлікту, оскільки це порушує «законні інтереси безпеки» Росії [92; 89]. У КНР регулярно представляли США як головного винуватця, який «розпалив полум'я» і який найбільше виграв від війни [88; 57; 67]. У той час, як багато країн запровадили санкції проти Росії, офіційні особи КНР підкреслювали, що Китай виступає проти

«будь-яких незаконних односторонніх санкцій» і що «Китай і Росія будуть продовжувати здійснювати нормальне торговельне співробітництво в дусі взаємної поваги, рівності та вигоди» [90].

Водночас, на початку війни, дії Китаю не відображали його риторику. Наприклад, як державні, так і приватні компанії дотримувались санкцій і Китай безпосередньо не надавав Росії військової або економічної допомоги (принаймні офіційно) [106; 137]. Крім того, Китай продовжує визнавати Україну суверенною державою і офіційні особи КНР зустрічались з українськими дипломатами [109].

Таким чином, початкова позиція Китаю представляла собою складну суміш офіційних заяв і реальних кроків, які коливались між підтримкою Росії, України, Європи і США, в значній мірі в залежності від аудиторії і розглянутих питань. Початкова стратегія Китаю, в основному, полягала в тому, щоб підтримувати якомога більш непоступливий і ні до чого не зобов'язуючий імідж. Однак війна в Україні зробила досягнення цих цілей практично неможливим. Уникнення міжнародної ізоляції було ключовою причиною, чому Китай прагнув до більш тісного партнерства з Росією в останні роки. Проте, масштабна підтримка Росії після початку повномасштабного вторгнення може призвести до міжнародної ізоляції Китаю. Крім того, підтримка Китаєм принципу невтручання у внутрішні справи іншої країни (особливо щодо Тибету, Сінцзяну і Тайваню) вступає в протиріччя з мовчазною згодою з російськими претензіями щодо України. На цьому тлі заяви Пекіна про те, що «нинішня ситуація – це не те, що ми хотіли б бачити», виглядають більш щирими.

Хоча можна навести аргумент, що початкова реакція Китаю дозволила йому проявити більшу гнучкість і задовольнити відповідні вимоги різних аудиторій без необхідності твердо дотримуватися будь-якої чіткої позиції. Втім, слабкі посередницькі зусилля сильно розчарували всі залучені сторони. Тут Китай втратив шанс представити себе як надійного партнера і відповідальної великої держави, що виступає за дотримання міжнародного

права і порядку. Навпаки, стримана реакція Китаю на війну підштовхнула США щодо створення «антиавторитарної коаліції». Крім того, стійкість непримиренної позиції Китаю також сумнівна. Всупереч очікуванням швидкої перемоги, війна триває і виснажує ресурси не тільки Росії.

З часом, коли адміністрація Байдена, здавалося, досягла успіху у створенні «антиавторитарного альянсу», Китай зрозумів, що його позиція дещо ускладнюється. Отже, Китай почав змінювати свою оцінку і реакцію на війну в Україні. Пекін зрозумів, що незалежно від того, що він говорить чи робить, Вашингтон буде продовжувати проводити політику стримування. КНР критикує «спробу повномасштабного стримування Китаю», наратив «демократія проти авторитаризму», а також спроби пов'язати події на Тайвані і в Україні. Реакція США на війну в Україні логічно пояснює Пекіну, що співробітництво зі Сполученими Штатами або їх партнерами навряд чи змінить рішучість Америки стримувати Китай [58; 59].

У відповідь Китай здійснює кроки в напрямі формування антиамериканських альянсів. Зокрема, він звернувся до країн Глобального Півдня із закликом об'єднати зусилля, спрямовані на розвиток багатопольярного світу, в якому країнам не доведеться вибирати між Україною, США і Росією або страждати від наслідків війни. Це подається як об'єднана відповідь «Заходу» на війну. При цьому підкреслюється той факт, що «серед більш ніж 190 членів ООН понад 140 країн відмовились запроваджувати санкції проти Росії» [59]. Так само на саміті БРІКС у червні 2022 р. Сі Цзіньпін різко критикував те, як «деякі країни намагаються розширити військові союзи в пошуках абсолютної безпеки» [94]. Водночас, Сі наголошував на тому, що на тлі нестачі продовольства і поточних потреб Глобального Півдня міжнародне співтовариство не повинно «скорочувати підтримку країнам Африки через війну в Україні» [91].

Таким чином, Україна стала важливим фактором у відносинах між США та Китаєм. Для США підтримка України є способом посилення свого впливу у Східній Європі та протидії агресивним діям Росії, що має наслідки для

глобального балансу сил. Китай, з іншого боку, спостерігає за ситуацією з обережністю, враховуючи свої економічні та політичні зв'язки з Росією. Війна в Україні стала ареною непрямой конкуренції між США і Китаєм за глобальний вплив. Позиція України в цьому контексті може вплинути на довгострокові стратегії обох держав у Європі та Азії, враховуючи нові виклики і можливості, які відкриваються внаслідок конфлікту. Роль України як країни, що зазнала агресії, робить її важливим партнером у формуванні міжнародних коаліцій проти порушення міжнародного права. США активно використовують ситуацію в Україні для зміцнення своїх альянсів, тоді як Китай змушений маневрувати між своїми економічними інтересами та геополітичною реальністю.

3.4. Пріоритетні напрями американо-китайської двосторонньої взаємодії

У найближчі роки Сполученим Штатам і Китаю слід визначити пріоритетні напрями взаємодії, щоб обмежити ескалацію конфлікту. Після періоду гострої напруженості до кінця 2023 р., Пекіну та Вашингтону вдалося відновити механізм двосторонньої комунікації. Однак взаєморозуміння та взаємна довіра між США та КНР продовжують залишатись на досить низькому рівні.

В Стратегії національної безпеки США від жовтня 2022 р. Китай розглядається як найбільша геополітична загроза для Америки. У той же час, у документі наголошується на тому, що Сполучені Штати мають прагнути до конструктивної взаємодії з КНР скрізь, де це можливо [128].

Китай заперечує сприйняття відносин із США як геополітичного суперництва. З березня 2020 по січень 2023 року КНР переважно тримала кордони закритими, дотримуючись протиепідеміологічних заходів для боротьби з пандемією COVID-19. У листопаді 2022 року на саміті G20 в Індонезії відновилося особиста взаємодія між лідерами двох країн, коли президент США Джо Байден і лідер КНР Сі Цзіньпін провели зустріч. Байден

наголосив на необхідності уникнення ескалації конкуренції в конфлікт і важливості спільних дій для вирішення глобальних проблем [145].

Втім, публічні повідомлення про повітряну кулю ВПС, що здійснювала збір розвідувальних даних над континентальною частиною Сполучених Штатів, змусили держсекретаря Е. Блінкена скасувати заплановану на лютий 2023 р. поїздку до Китаю. Натомість у березні 2023 р. голова КНР Сі Цзіньпін заявив, що з 2017 року «західні країни на чолі зі Сполученими Штатами здійснюють всебічне стримування, оточення і придушення Китаю, що створює безпрецедентно серйозні проблеми для розвитку нашої країни» [103].

У червні 2023 року держсекретар США відвідав Китай, за ним у липні та серпні до КНР прибули міністр фінансів Джанет Йеллен і міністр торгівлі Джина Раймондо. Інші високопосадовці, зокрема директор ЦРУ Вільям Бернс і спеціальний представник президента з питань клімату Джон Керрі, також здійснили візити. У жовтні 2023 року Китай прийняв делегацію американських сенаторів, першу за понад чотири роки. Під час зустрічі з двопартійною делегацією Конгресу голова КНР Сі Цзіньпін закликав до конструктивного діалогу, взаємоповаги та співіснування.

Китай, зменшуючи акцент на суперництві, прагне зберегти доступ до американського ринку та ускладнити створення США міжнародних коаліцій проти КНР. У результаті візитів 2023 року створено робочі групи під керівництвом державного секретаря, міністрів торгівлі та фінансів, а також посланника з питань клімату. Водночас критики, зокрема деякі члени Конгресу, поставили під сумнів необхідність відновлення діалогу. Проте лідер більшості в Сенаті Чак Шумер, який очолював делегацію в Пекіні, наголосив на важливості відкритого обговорення розбіжностей для вирішення проблем у двосторонніх відносинах [46].

Однак на сьогоднішній день немає достовірних ознак пом'якшення зовнішньої політики КНР щодо Сполучених Штатів, а також пом'якшення американської політики щодо Китаю. У своїй робочій доповіді на XX з'їзді

КПК голова КНР Сі Цзіньпін неодноразово підкреслював, що Китаю доведеться «боротися» із західною протидією піднесенню Китаю. Інші китайські офіційні особи на з'їзді партії також заявили, що дух «боротьби» буде визначати зовнішню політику Китаю у найближчому майбутньому [105].

З іншого боку, у 2023 році риторика США щодо Китаю концентрувалася на двох аспектах: посиленні авторитаризму в Китаї та його агресивних діях на міжнародній арені. На думку Вашингтона, авторитарні тенденції проявляються у посиленому контролі над суспільством, репресіях Комуністичної партії Китаю щодо громадян, використанні неринкових інструментів в економіці та підтримці державних підприємств. Агресивна зовнішня політика, на думку США, включає нечесні економічні практики, створення боргової залежності для країн, що розвиваються, модернізацію військово-промислового комплексу, мілітаризацію економіки, а також військові маневри в Східному та Південно-Китайському морях. Китай також порушує права інтелектуальної власності та створює нерівні умови для іноземних компаній, які змушені співпрацювати з місцевими фірмами для доступу до китайського ринку. Такі дії, як вважають у США, ускладнюють міжнародну співпрацю та посилюють економічну і політичну напругу [69].

Взаєморозуміння між США і Китаєм ускладнюється через нестійкість каналів комунікації, періодичні загострення протиріч та невідповідність між офіційною риторикою і фактичними діями обох сторін. Хоча офіційно США заявляють про прагнення уникнути відкритої конфронтації, вони одночасно розробляють стратегії і готуються до можливого негативного сценарію. Вашингтон критикує Китай за використання неринкових механізмів у конкурентній боротьбі, але водночас активно субсидує високотехнологічні галузі своєї економіки, посилює експортні обмеження і контроль за ланцюжками поставок. Незважаючи на публічне заперечення блокового протистояння, США фактично відроджують ідеологічну концепцію протиставлення демократії авторитаризму.

Суперництво між США і Китаєм має багатогранний характер, що ускладнює врегулювання протиріч як у Східній Азії, так і за її межами. Попри це, міжнародне співтовариство стикається з глобальними викликами, такими як зміна клімату та громадське здоров'я, які вимагають співпраці між Китаєм і Західним світом. Конструктивна взаємодія залишається ключовим елементом стратегічного співробітництва США і КНР. У короткостроковій перспективі це дозволяє вирішувати питання спільного інтересу, тоді як у довгостроковій перспективі відкриває можливість для об'єднання зусиль задля подолання глобальних проблем. Метою є зниження ризиків, посилення механізмів кризового управління та зміцнення стабільності на регіональному і глобальному рівнях.

Наразі немає доказів того, що Китай прагне серйозно загрожувати США чи вступати у глобальне протистояння за зразком «холодної війни» між США та Радянським Союзом. Однак країни залишатимуться конкурентами, а в деяких аспектах – суперниками, зокрема в економічному, політичному, військовому та технологічному плані. Хоча тенденції розвитку Китаю можуть створювати загрози, вони також відкривають нові можливості для співпраці залежно від ситуації та поведінки обох країн. Наприклад, економічне зростання Китаю, попри загрозу для інтересів американського бізнесу, створює нові інвестиційні перспективи. Відкриття китайського ринку для американських компаній сприяє послабленню торговельних суперечок і створенню сприятливого економічного середовища. Водночас у КНР поступово впроваджуються заходи для лібералізації державних закупівель, торгів та галузевих стандартів, що також сприяє економічній взаємодії [66].

Економічна взаємозалежність між США та Китаєм є важливим фактором, що зменшує ризик загострення конфліктів між двома провідними державами світу. Вона, ймовірно, збережеться й у наступні роки. Китай, щоб пом'якшити економічні протиріччя зі США та підтримувати свій експорт, реалізує стратегію зміцнення економічних і політичних зв'язків у Південно-

Східній Азії, на Близькому Сході, в Латинській Америці та Африці, зокрема через ініціативу «Один пояс – один шлях» (BRI).

Попри те, що цей проєкт позиціонується як інструмент сталого розвитку, участь міжнародних компаній у ньому залишається обмеженою, а саму програму Китай використовує для просування своїх ділових і політичних інтересів. У відповідь США та Європа розробили власні ініціативи – Build Back Better World і Global Gateway, а країни G7 оголосили про запуск програми «Партнерство в інтересах глобальної інфраструктури та інвестицій» у 2024 році. Попри конкуренцію, ці ініціативи також створюють можливості для співпраці в рамках G20, спрямовані на скорочення бідності та сприяння сталому економічному розвитку країн із низьким рівнем доходу.

Торговельно-економічна співпраця між США та Китаєм залишається ключовим напрямом взаємодії. Незважаючи на політичну напруженість, обидві країни підписували угоди, що свідчать про готовність до взаємовигідного співробітництва. Ключовим завданням у цій сфері є створення прозорих правил і механізмів для зменшення ризиків і напруги, що охоплюють торгівлю, інвестиції, ланцюги поставок і потоки людського капіталу.

Окремою сферою можливої співпраці є безпека. Спільна участь у розробці правил використання новітніх технологій, таких як автономні системи озброєння чи протисупутникова зброя, могла б знизити глобальні ризики. Китай, як учасник договору про нерозповсюдження ядерної зброї, бере участь у багатосторонніх санкціях проти Північної Кореї та Ірану. Пекін стурбований ядерними амбіціями Пхеньяна, які можуть спровокувати гонку озброєнь у регіоні. Проте його зусилля переконати Північну Корею відмовитися від ядерної програми залишаються обмеженими через побоювання, що крах уряду в КНДР призведе до створення єдиної Кореї, орієнтованої на США.

Таким чином, хоча суперництво між США і Китаєм охоплює економічну, політичну й технологічну сфери, певні напрями залишаються відкритими для

співпраці. Ефективна взаємодія потребує створення нових механізмів управління, здатних зміцнити глобальну стабільність і подолати ключові виклики сучасності [114].

Китай розглядає Північну Корею як стратегічний «буфер» проти розширення впливу США в Азії, що дає Пхеньяну певний важіль тиску на Пекін. Водночас США і їхні союзники повинні бути обережними, щоб Китай не використовував співпрацю з питань Північної Кореї як розмінну монету для отримання поступок у інших важливих для нього питаннях.

Китай залишається ненадійним партнером у стримуванні розповсюдження ядерної зброї. Хоча він підтримував переговори групи 5+1 щодо ядерної угоди з Іраном, у 2021 році Пекін уклав 25-річну угоду про співпрацю з Тегераном. Крім того, Китай не бере участі в обов'язкових угодах щодо контролю над своїми ядерними запасами, продовжуючи нарощувати свій ядерний потенціал і завершувати ядерну тріаду. У разі відсутності прогресу в цьому напрямі США будуть змушені брати участь у гонці озброєнь, щоб зберегти перевагу над Китаєм.

Разом із тим існують причини, через які Китай може бути зацікавлений у переговорах щодо контролю над озброєннями. По-перше, після припинення дії Договору про ліквідацію ракет середньої та меншої дальності Китай побоюється розміщення США та Росією ракет біля своїх кордонів. По-друге, Китай може погодитися на переговори, якщо вони включатимуть обмеження на американські та російські неядерні стратегічні системи, такі як високоточні боєприпаси та протиракетна оборона. По-третє, Пекін занепокоєний можливістю гонки озброєнь, яку він, ймовірно, програє, або ж розвитком ядерного потенціалу інших азійських країн, таких як Японія чи Південна Корея. Попри складність досягнення обов'язкових угод у найближчому майбутньому, переговори про стратегічну стабільність між США та Китаєм можуть створити платформу для обговорення ядерних питань і слугувати основою для майбутніх угод про контроль над озброєннями.

Крім того, Китай і США мають спільні інтереси у багатьох сферах, що створює можливості для співпраці. Обидві країни можуть координувати дії в питаннях глобальної охорони здоров'я, макроекономічної стабільності, боротьби з кліматичними змінами та управління ризиками, пов'язаними зі штучним інтелектом. Наприклад, спільні зусилля у фінансуванні кліматичних програм можуть висунути їх у лідери у боротьбі з глобальним потеплінням, відкриваючи нові горизонти взаємодії та спільного лідерства в глобальних питаннях.

Продовження будівництва Китаєм вугільних електростанцій сприятиме глобальному потеплінню, але, якщо Сполучені Штати не співпрацюватимуть з Китаєм у боротьбі з екологічною катастрофою, результати будуть руйнівними для всього світу. Неможливо досягти глобальних кліматичних цілей без швидкого розширення відновлюваних джерел енергії, особливо на глобальному півдні. Враховуючи центральну роль, яку Китай та США відіграють у розробці та фінансуванні відновлюваних джерел енергії у всьому світі, обом країнам важливо знайти шляхи прискорення та розширення інвестицій у відновлювані джерела енергії. Структура закордонних енергетичних проєктів, для яких США та Китай забезпечили двостороннє фінансування, значною мірою орієнтована на обмежене використання викопного палива та стимулювання розвитку відновлювальних джерел енергії. Лідери Китаю та Сполучених Штатів також нещодавно оголосили, що припинять фінансування вугільних електростанцій за кордоном [53]. Хоча і США, і Китай взяли на себе зобов'язання зменшити використання вугілля за кордоном та розширити використання відновлюваних джерел енергії, міністерства фінансів США розробили спеціальну програму допомоги для досягнення цієї мети, тоді як міністерства фінансів Китаю ще цього не зробили.

Оскільки за останні два десятиліття світ вразили дві смертоносні епідемії (ГРВІ та COVID-19), очевидно, що обидві країни повинні налагодити інтенсивне співробітництво в галузі науки та охорони здоров'я. Враховуючи

той факт, що і США, і Китай взаємно зацікавлені у створенні глобальної мережі спостереження за епідеміологічної ситуації, слід розглянути можливість створення міжнародного органу з нагляду за охороною здоров'я. До складу цього органу увійшла б група експертів, які могли б виїжджати в країну і визначати джерело спалаху захворювання. Подібно до того, як Міжнародне агентство з атомної енергії (МАГАТЕ) оглядає ядерні об'єкти держав-членів ДНЯЗ, цей орган міг би проводити регулярні інспекції для забезпечення виконання державами зобов'язань щодо глобального здоров'я. Він повинен координувати свої дії з ВООЗ, зберігаючи певну незалежність, щоб максимально гнучко реагувати на кризи, не заглиблюючись у політику держав-членів ВООЗ.

Таким чином, навіть незважаючи на те, що в цілому конкурентна основа американо-китайських відносин навряд чи зміниться, існують пріоритетні напрямки, де США та КНР можуть конструктивно співпрацювати. Ця взаємодія впливатиме не тільки на їх економіку і політичний ландшафт, але і може мати далекосяжні глобальні наслідки.

ВИСНОВКИ

Аналіз американо-китайських відносин дозволяє глибше зрозуміти їхній вплив на міжнародний порядок і знайти шляхи подолання протиріч. У межах дослідження було розглянуто динаміку відносин, ключові проблеми та запропоновано можливі підходи до їхнього вирішення.

1. Американо-китайські відносини, які є однією з ключових тем сучасної міжнародної політики, характеризуються стратегічним суперництвом і взаємною економічною залежністю, що визначає їхню складність і вплив на глобальний порядок. Аналіз документів обох країн демонструє, що США та Китай прагнуть не лише утвердити свої національні інтереси, але й формувати правила міжнародної взаємодії. Висновки таких науковців, як Г. Кіссінджер та Дж. Най, акцентують увагу на необхідності уникнення конфронтаційних сценаріїв і розвитку стратегічного діалогу, адже співпраця в питаннях нерозповсюдження ядерної зброї, клімату та економічної стабільності є критично важливою для обох держав. Українські дослідники, як-от Г. Перепелиця, зазначають, що глобальне суперництво США і Китаю створює як ризики, так і можливості для інших країн, включно з Україною. Це свідчить про важливість балансу між конкуренцією і співпрацею, який може забезпечити стабільність та сприяти вирішенню глобальних викликів.

2. Соціально-економічний та політичний профіль США та Китаю демонструє, що ці дві країни мають різні, але взаємодоповнюючі сильні сторони, які визначають їхню роль у глобальній системі. США вирізняються високим рівнем ВВП на душу населення, домінуванням у секторі послуг і технологічною перевагою, що підкріплюється їхньою децентралізованою демократичною системою та глобальною військовою проекцією сили. Натомість Китай, із його стрімким економічним зростанням, чисельною перевагою населення та значною промисловою базою, акцентує на регіональній безпеці й розширенні свого міжнародного впливу. Водночас різниця в політичних системах і стратегічних пріоритетах спричиняє

напруженість, особливо в умовах зростання військової та економічної конкуренції. Разом із тим, спільні виклики, як-от зміна клімату та економічна стабільність, створюють можливості для співпраці, підкреслюючи важливість балансу між суперництвом і взаємодією, що впливатиме на глобальний порядок у найближчі десятиліття.

3. Аналіз зовнішньополітичних концепцій США та Китаю показує, що обидві країни адаптують свої стратегії до сучасних викликів, відображаючи національні інтереси та уявлення про світовий порядок. США, прагнучи зберегти глобальне лідерство, поєднують концепції «м'якої» та «розумної сили» з підходами стримування Китаю через міжнародні інститути чи активну протидію. Китай, відходячи від політики «таємної могутності», просуває ідеї «мирного піднесення» та «спільноти єдиної долі людства», акцентуючи на суверенітеті та невтручанні. США підтримують однополярність і поширення ліберальних цінностей, тоді як Китай відстоює багатополарність і незалежний розвиток держав, що підсилює стратегічне суперництво й визначає сучасну геополітичну динаміку.

4. У 1990-х роках відносини між США та Китаєм характеризувалися як співпраця, так і напруженість. Економічна взаємодія у сфері торгівлі та інвестицій сприяла модернізації китайської економіки та підтримці американського бізнесу, але розбіжності щодо прав людини, статусу Тайваню та стратегічних питань обмежували політичну співпрацю. Китай прагнув уникати конфронтації через діалог і міжнародну інтеграцію, тоді як США намагалися балансувати між економічною взаємодією та стримуванням зростаючого впливу КНР. Цей період заклав основу для стратегічного діалогу та формування відносин у XXI столітті.

5. У 2000-2020-х роках відносини США та Китаю еволюціонували від обмеженої співпраці до інтенсивного суперництва. Початок століття відзначався політикою «залучення», що зберігалася на тлі глобальних викликів, таких як війна з тероризмом і економічна рецесія. Зростання впливу Китаю призвело до «стратегічного ребалансу» адміністрації Обама,

спрямованого на стримування КНР, а за Трампа конфлікт загострився через «торговельну війну» та жорстку риторику. У відповідь Китай розширював економічні ініціативи та військову присутність, пропонуючи альтернативний світовий порядок. Напруження зосередилося в АТР, де обидві держави нарощують військову активність, що підвищує ризик конфлікту й визначатиме геополітичний ландшафт у найближчі десятиліття..

6. Стратегічна конкуренція між США та Китаєм у XXI столітті стала центральною темою глобальної політики, охоплюючи економічну, військову, ідеологічну та технологічну сфери. США прагнуть зберегти своє домінування, розвиваючи ініціативи на кшталт FOIP та зміцнюючи альянси в Азійсько-Тихоокеанському регіоні. Китай, зі свого боку, активно реалізує концепцію «Один пояс, один шлях» і просуває власну модель розвитку як альтернативу західному порядку. Обидві держави демонструють несумісність ключових стратегічних інтересів, що посилює напругу в таких чутливих питаннях, як Тайвань, Південно-Китайське море та технологічна конкуренція. Попри заяви про готовність до діалогу, сторони не демонструють значних поступок, що збільшує ризик конфліктів як у регіональному, так і в глобальному масштабах. Конфронтація між США та Китаєм формує новий етап міжнародних відносин, де боротьба за лідерство і контроль над стратегічними регіонами буде визначати розвиток світового порядку.

7. Суперництво між Сполученими Штатами та Китаєм на Близькому Сході охоплює економічну, політичну та безпекову сфери, де обидві країни мають стратегічні інтереси: США зосереджуються на безпеці союзників, тоді як Китай розширює економічний вплив через інвестиції та ініціативу «Один пояс – один шлях». Основними чинниками напруги є конкуренція за енергетичні ринки, технологічна взаємодія, гонка озброєнь та геополітичні протиріччя. США займають провідну роль у сфері безпеки, тоді як Китай використовує економічні інструменти впливу та дипломатичні ініціативи. Попри прагнення обох держав до посередництва у врегулюванні конфліктів,

їхні підходи суттєво відрізняються, що ускладнює діалог і пошук компромісів. У найближчій перспективі суперництво, ймовірно, посилюватиметься, провокуючи регіональні конфлікти та нестабільність, однак вирішальна перевага жодної зі сторін наразі малоймовірна через баланс сил і різницю стратегічних підходів.

8. «Тайванське питання» залишається ключовим чинником напруженості в американо-китайських відносинах, оскільки стратегічне значення острова охоплює як політичну й військову, так і економічну площину. Для Китаю «возз'єднання» з Тайванем є частиною національної ідеї «великого відродження» та демонстрацією сили, тоді як США розглядають підтримку Тайваню як спосіб стримування китайської експансії в Індо-Тихоокеанському регіоні. Військова модернізація КНР, регулярні маневри навколо острова та економічний тиск на Тайбей свідчать про готовність Пекіна до «жорсткого» підходу, що супроводжується заявами про неприйнятність компромісів. Натомість Вашингтон нарощує підтримку Тайваню через продаж зброї, участь у міжнародних ініціативах та візити високопосадовців, що Китай вважає втручанням у свої внутрішні справи. Тайвань, своєю чергою, відіграє стратегічну роль як частина «першого ланцюга островів» і провідний виробник напівпровідників, критичних для військових і цивільних технологій США та Китаю. Хоча прямий конфлікт малоймовірний у найближчій перспективі через високу ціну ескалації для обох сторін, напруга навколо Тайванської протоки залишається постійною, а можливість кризи чи локальної ескалації зберігається.

9. До лютого 2022 року суперництво США і Китаю в Азійсько-Тихоокеанському регіоні привертало найбільшу увагу, однак війна в Україні змістила фокус на агресію Росії, змушуючи обидві держави адаптувати свої стратегії. США підтримують Україну як спосіб протидії Росії та зміцнення трансатлантичної солідарності, що, на думку Вашингтона, може стати моделлю у випадку конфлікту в АТР. Байден інтегрує загрози від Китаю і Росії в єдиний стратегічний підхід, розглядаючи їх як схожі виклики

міжнародному праву. Китай, декларуючи нейтралітет, фактично дотримується «проросійського нейтралітету», поєднуючи підтримку Москви з дипломатичною обережністю, щоб уникнути ізоляції. Пекін використовує конфлікт для зміцнення зв'язків із Глобальним Півднем і пропонує альтернативні моделі міжнародного порядку, уникаючи відкритої конфронтації із Заходом. Війна в Україні стала полем непрямой конкуренції, де США зміцнюють альянси в Європі, а Китай маневрує, посилюючи свій вплив і закликаючи до незалежності від Заходу.

10. Таким чином, у найближчі роки Сполучені Штати та Китай мають визначити ключові напрями взаємодії, щоб уникнути подальшої ескалації конфлікту, адже, попри відновлення двосторонньої комунікації наприкінці 2023 року, рівень довіри між країнами залишається низьким. Китай заперечує характер відносин із США як геополітичного суперництва, проте американська Стратегія національної безпеки 2022 року визначає КНР як найбільшу загрозу, водночас акцентуючи на необхідності співпраці там, де це можливо. Візити американських високопосадовців до Китаю у 2023 році відзначили створення робочих груп для вирішення питань клімату, торгівлі та фінансів, проте зовнішня політика Китаю залишається орієнтованою на протидію спробам США стримувати його зростання. Вашингтон критикує Пекін за авторитаризм, агресивну зовнішню політику, неринкові економічні практики, а також військову активність у Східному та Південно-Китайському морях. Попри це, взаємна економічна залежність, глобальні виклики, такі як кліматичні зміни, громадське здоров'я та управління ризиками новітніх технологій, створюють підґрунтя для конструктивної взаємодії. Співпраця у сфері відновлюваної енергетики, міжнародної охорони здоров'я чи контролю над озброєннями може не лише пом'якшити напруженість, а й сформувати нові механізми глобальної стабільності. Хоча конкурентна основа відносин США і Китаю, ймовірно, залишатиметься незмінною, стратегічне партнерство у визначених сферах має потенціал суттєво вплинути на глобальну економіку, безпеку та політику.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Левицька-Доба Є. В. Концептуальні основи політики США по відношенню до Китаю на сучасному етапі. Вінниця: ВНУ. Міжнародні відносини: теорія і практика, (10). 2021. 45–58.
2. Перепелиця Г. М. Між війною і миром: Українська зовнішня політика в умовах глобальної нестабільності. Київ: Видавничий дім «Стилос», 2016. 308 с.
3. Ялі М. Х. Розвиток американо-китайських відносин в умовах світової економічної кризи. Київ: КІМУ. *Проблеми міжнародних відносин: Збірник наукових праць*. 2012. № 6. С. 244–256.
4. Allison G. *Destined for War: Can America and China Escape Thucydides's Trap?* Boston: Houghton Mifflin Harcourt, 2017.
5. Blackwill R., Zelikow P., *The United States, China, and Taiwan: A Strategy to Prevent War*. New York: Council on Foreign Relations. February 2021. 31 p.
6. Boon H. T. "Cross-Strait Relations since 2008: Assessing Intra-position Politics," *International Journal of China Studies* 5, no. 1. April 2014. 137–151.
7. Brendan Rittenhouse Green and Caitlin Talmadge, "Then What? Assessing the Military Implications of Chinese Control of Taiwan," *International Security* 47. 2022. № 1. P. 7–4.
8. Brown K. "The Belt and Road: Security Dimensions," *Asia Europe Journal*. April 6, 2018. P. 1–10.
9. Campbell K. *The Pivot: The Future of American Statecraft in Asia*. New York: Twelve, 2016.
10. Chaziza M., "China's Policy on the Middle East Peace Process after the Cold War". *China Report* 49, 2013. № 1. 161 p.
11. Deng X. "Hide Your Strength, Bide Your Time, and Do What You Can." *Selected Works of Deng Xiaoping, Volume 3*. Beijing: People's Publishing House, 1993.
12. Feldman H. *Cross-Strait Relations with Taiwan: Implications for U.S. Policy*, in

- Between Diplomacy and Deterrence: Strategies for U.S. Relations with China, ed. Kim Holmes and James Przystup. Washington, DC: Heritage Foundation, 1997.
13. Goldstein A. *Rising to the Challenge: China's Grand Strategy and International Security*. Stanford, CA: Stanford University Press, 2005.
 14. Goldstein A. US-China Interactions in Asia, in *Tangled Titans: The United States and China*, edited by David L. Shambaugh (Lanham, MD.: Rowman & Littlefield, 2013). P. 263–291.
 15. Grinter L. E., "Chinese Military, Scenarios Against Taiwan: Premises, Options, Implications," *The Counterproliferation Papers, Future Warfare Series No. 19*, USAF Counterproliferation Center.
 16. Guoyu Song and Wen Jin Yuan. *China's Free Trade Agreement Strategies*. ("Most Chinese scholars claim its implementation will have a negative impact on China"), *Washington Quarterly* 25. № 4 (Fall 2012). P. 107–119.
 17. Haass R. *A World in Disarray: American Foreign Policy and the Crisis of the Old Order*. New York: Penguin Press, 2017.
 18. Heiduk F. and Sakaki A. "Introduction to the Special Issue – China's Belt and Road Initiative: The View from East Asia," *East Asia* 36, no. 2. 2019. P. 93–113.
 19. Hu Jintao. "Building a Harmonious World of Lasting Peace and Common Prosperity." Speech at the United Nations Summit, September 15, 2005.
 20. Kissinger H. *Diplomacy*. New York: Simon & Schuster, 1994.
 21. Kissinger H. *Does America Need a Foreign Policy? Toward a Diplomacy for the 21st Century*. New York: Simon & Schuster, 2001.
 22. Kissinger, H. *On China*. New York: Penguin Press, 2011.
 23. Lin G., "Beijing's New Strategies toward a Changing Taiwan," *Journal of Contemporary China*. 2016. № 25 (99).
 24. Lu Gang and Guo Xuetao, *Zhongguo Weixie Shui: Jiedu "Zhong Weixie Lun"* (Shanghai: Xueling Chubanshe, 2004). P. 40–41.
 25. Nicholas Szechenyi et al., *China's Maritime Silk Road: Strategic and Economic*

- Implications for the Indo-Pacific Region. Washington, D.C.: Center for Strategic and International Studies, March 2018.
26. Nye J. *The Future of Power*. New York: PublicAffairs, 2011.
 27. Qingguo J., "Taiwan: Can a perfect storm be averted?" *China International Strategy Review*. 2021. № 3. P. 66-82.
 28. Shirk S. *China: Fragile Superpower*. New York: Oxford University Press, 2007.
 29. Suettinger R. *Beyond Tiananmen: The Politics of U.S.-China Relations, 1989–2000*. Washington, DC: Brookings Institution Press, 2003.
 30. Sun D., "China's Military Relations with the Middle East," In *The Red Star and the Crescent: China and The Middle East*, ed. James Reardon-Anderson, (New York: Oxford Press, 2018), 83 p.
 31. Sutter R. *Chinese Policy Priorities and Their Implications for the United States*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield, 2000.
 32. Swaine M. and Fravel M. China's Assertive Behavior, Part Two: The Maritime Periphery. *China Leadership Monitor* 35 (Summer 2011). P. 1–34.
 33. Tan A. T. H., "A New Era in Taiwan Politics and its Implications," *Asia-Pacific Review* 24, no. 1. 2017. P. 116-139.
 34. Wang Yi. *Understanding China-U.S. Relations in a New Era*. Beijing.
 35. Xi J., "Secure a Decisive Victory in Building a Moderately Prosperous Society in All Respects and Strive for the Great Success of Socialism with Chinese Characteristics for a New Era: Delivered at the 19th National Congress of the Communist Party of China," October 18, 2017; "*Speech Delivered by Xi Jinping at the First Session of the 13th NPC*," China Daily, March 21, 2018.
 36. Xi J. "Building a Community with a Shared Future for Mankind." *Speech at the United Nations Office at Geneva*, January 18, 2017.
 37. Xi J. "Towards a New Type of International Relations." *Speech at the Conference on Interaction and Confidence-Building Measures in Asia (CICA)*, Shanghai, May 21, 2014.
 38. Yang J. *A New Type of Major Power Relations: China and the United States*. Beijing: [Publisher], 2013.

39. Zheng B. *US-China Relations: Cooperation or Confrontation?* Beijing: [Publisher], 2020.
40. Zheng B. "China's 'Peaceful Rise' to Great-Power Status." *Foreign Affairs*, September/October. 2005.
41. Zoellick R. B. "Whither China: From Membership to Responsibility?" *Speech to the National Committee on United States-China Relations*, September 21, 2005.
42. Øystein Tunsjø, *The Return of Bipolarity in World Politics: China, the United States, and Geostructural Realism*. Columbia University Press, 2018.
43. AFP News. Washington Puts Pressure on Europe over China. *AFP News*, 6. 2. 2022. URL: <http://surl.li/pzwdnl> (дата звернення: 29.06.2024).
44. Allison G., "Taiwan, Thucydides, and US-China War," *The National Interest*, August 12, 2022 URL: <http://surl.li/fxgolo> (дата звернення: 21.06.2024).
45. Anti-Secession Law adopted by NPC. March 14, 2005. URL: <http://surl.li/nfcqnl> (дата звернення: 22.06.2024).
46. Associated Press. "China Blames US for 'Obstacles' as Schumer Pushes on with Beijing Trip." *AP News*, June 25, 2023. URL: <http://surl.li/yhvdee> (дата звернення: 03.07.2024).
47. Biden J. President Biden: What America Will and Will Not Do in Ukraine. *The New York Times*. 2022. №31 (5). URL: <http://surl.li/hfjvqi> (дата звернення: 29.06.2024).
48. Blinken A. J. The Administration's Approach to the People's Republic of China. *U.S. Department of State*. 2022. №26 (5). URL: <http://surl.li/ebtlfb> (дата звернення: 28.06.2024).
49. Bonnie S. Glaser, Daniel G. Sofio, and David A. Parker, "Snapshot – The Good, the THAAD, and the Ugly: China's Campaign against Deployment, and What to Do About It," *Foreign Affairs*, 2017, February 15. URL: <http://surl.li/xqetdx> (дата звернення: 21.07.2024).
50. Boon H. T. Hardening the Hard, Softening the Soft: Assertiveness and China's Regional Strategy. *Journal of Strategic Studies*. 2017. № 40:5. P. 639-662.

- URL: <http://surl.li/rihonb> (дата звернення: 26.06.2024).
- 51.Campbell. CSDS-CSIS Transatlantic Dialogue on the Indo-Pacific. *Onlineevent, Center for Strategic and International Studies*. 2022. №5. 9. URL: <http://surl.li/qgphdo> (дата звернення: 29.06.2024).
- 52.China – The World Factbook. Central Intelligence Agency. URL: <http://surl.li/hhcggi> (дата звернення: 07.07.2024).
- 53.China Says It Will Stop Financing Coal Power Abroad. *Scientific American*, 22 Sept. 2021. URL: <http://surl.li/dusrwf> (дата звернення: 03.07.2024).
- 54.China Supports Iran to Safeguard Rights Over Nuclear Issue – Xi,” *Reuters*, February 14, 2023. URL: <http://surl.li/jghlkw> (дата звернення: 17.06.2024).
- 55.China’s Xi tells Biden: Taiwan issue is ‘first red line’ that must not be crossed, *Reuters*, November 14, 2022. URL: <http://surl.li/uyhcxl> (дата звернення: 20.06.2024).
- 56.China threat to invade Taiwan is ‘closer than most think,’ says US admiral,” *The Guardian*, March 23, 2021. URL: <http://surl.li/yprnpg> (дата звернення: 24.06.2024).
- 57.Chinese Embassy in Germany: Falsehoods Spread by the U.S. on the Ukraine Issue: *A Reality Check. Chinese Embassy in Germany*, 6. 6. 2022. URL: <http://surl.li/hagotd> (дата звернення: 01.07.2024).
- 58.Chinese Embassy in the United States: Ambassador Qin Gang: Assertions That China Had Prior Knowledge Are Disinformation. *Published in the Washington Post, Chinese Embassy in the United States*, 18. 3. 2022. URL: <http://surl.li/clvofg> (дата звернення: 01.07.2024).
- 59.Chinese Embassy in the United States: China’s Comprehensive, Systematic and Elaborate Response to Secretary Antony Blinken’s China Policy Speech. *Chinese Embassy in the United States*, 19. 6. 2022. URL: <http://surl.li/lhvmay> (дата звернення: 02.07.2024).
- 60.Chinese Investments in Israel’s Haifa Port ‘Rattle’ The US; *Washington Raises Espionage Concerns*,” *Eurasia Times*. October 7, 2021. URL: <http://surl.li/kuqitb> (дата звернення: 17.06.2024).

- 61.Chotiner I. Why John Mearsheimer Blames the U.S. for the Crisis in Ukraine. *The New Yorker*, 25. 5. 2022. URL: <http://surl.li/maknkl> (дата звернення: 28.06.2024).
- 62.Colby E., Mastro O. S. Ukraine Is a Distraction from Taiwan: Getting Bogged Down in Europe Will Impede the U.S.'s Ability to Compete with China in the Pacific. *Wall Street Journal*, 13. 2. 2022. URL: <http://surl.li/dzvgrz> (дата звернення: 28.06.2024).
- 63.Colby E. The U.S. Must Support Ukraine, but China Must Be Our Priority Time, 28. 2. 2022. URL: <http://surl.li/fnwyej> (дата звернення: 28.06.2024).
- 64.Congrress. Gov, "James M. Inhofe National Defense Authorization Act for Fiscal Year 2023. URL: <http://surl.li/qugfti> (дата звернення: 26.06.2024).
- 65.Cornwell A., "U.S. flags Huawei 5gNetwork Security Concerns to Gulf allies," *Reuters*, September 12, 2019. URL: <http://surl.li/vunimq> (дата звернення: 17.06.2024).
- 66.Council on Foreign Relations. "The Future of China and China-US Relations: A Conversation with Liu Jianchao." *Council on Foreign Relations*, 2 Mar. 2023. URL: <http://surl.li/fubinc> (дата звернення: 03.07.2024).
- 67.Deng Z., Huo S. How US Benefits from Ukraine Crisis. *Global Times*,31. 3. 2022. URL: <http://surl.li/cdcgmd> (дата звернення: 01.07.2024).
- 68.FACT SHEET: President Biden Signs Executive Order to Implement the CHIPS and Science Act of 2022, August 25, 2022. URL: <http://surl.li/uekrllk> (дата звернення: 24.06.2024).
- 69.Forden S., Wasson E., Ring S. "What's Intellectual Property and Does China Steal It?" *Bloomberg*, December 5, 2018. URL: <http://surl.li/axwjjd> (дата звернення: 03.07.2024).
- 70.Foreign Ministry Spokesperson Liu Weimin's Regular Press Conference on November 17, 2011," *Ministry of Foreign Affairs, People's Republic of China*. URL: <http://surl.li/bwieng> (дата звернення: 25.06.2024).
- 71.German Marshall Fund of the United States. US-Europe Cooperation in the Indo-Pacific. *Online event, German Marshall Fund of the United States*, 28. 2.

2022. URL: <http://surl.li/xzwiwv> (дата звернення: 28.06.2024).
- 72.Groppe M. US Aid to Ukraine Could Hit \$53B. Here's What It Covers, How It Compares and Who Pays for It. *USA Today*, 17. 5. 2022. URL: <http://surl.li/fzjvmh> (дата звернення: 29.06.2024).
- 73.Herb J., Cohen Z., "US intel chiefs say China likely to press Taiwan and seek to undercut US," *CNN*, March 08, 2023. URL: <http://surl.li/jhhwhp> (дата звернення: 25.06.2024).
- 74.Hille K., Yu S. Xi Pursues Policy of 'Pro-Russia Neutrality' de-spite Ukraine War. *Financial Times*, 27. 2. 2022. URL: <http://surl.li/qunbsm> (дата звернення: 30.06.2024).
- 75.Hirsh M. Could Biden Woo China Away from Russia? *Foreign Policy*, 23. 5. 2022. URL: <http://surl.li/oqvtbr> (дата звернення: 28.06.2024).
- 76.It is time to divert Taiwan's trade and investment from China, *The Economist*, March 06, 2023. URL: <http://surl.li/lvmluh> (дата звернення: 26.06.2024).
- 77.Kine P. How Biden Bungled the Pelosi Trip. *Politico*, 3. 8. 2022. URL: <http://surl.li/paabij> (дата звернення: 29.06.2024).
- 78.Lamothe D., "U.S. general warns troops that war with China is possible in two years," *The Washington Post*, January 27, 2023. URL: <http://surl.li/ogcylx> (дата звернення: 24.06.2024).
- 79.Lee R. C., "Taiwan's China dependency is a double-edged sword," *East Asia Forum*, July 06, 2021. URL: <http://surl.li/ojpmo> (дата звернення: 24.06.2024).
- 80.Lee Y., Shirouzu N. and Lague D., "T-Day: The Battle for Taiwan," *Reuters*, December 17, 2021. URL: <http://surl.li/mjpzmf> (дата звернення: 23.06.2024).
- 81.Mahbubani K. Washington's Russia Policy Won't Work in Asia. *Foreign Policy*, 21. 3. 2022. URL: <http://surl.li/uftdej> (дата звернення: 30.06.2024).
- 82.Mastro O. S., "The Taiwan Temptation. Why Beijing Might Resort to Force," *Foreign Affairs*, July/August, 2021. URL: <http://surl.li/abzhzw> (дата звернення: 27.06.2024).
- 83.Mike Pence, "Vice President Mike Pence's Remarks on the Administration's

- Policy Towards China”. *Washington, D.C.*, October 4, 2018. URL: <http://surl.li/asxzmq> (дата звернення: 19.08.2024).
84. Ministry of Foreign Affairs of the People’s Republic of China, *Foreign Ministry Spokesperson Wang Wenbin’s Regular Press Conference* on June 13, 2022. URL: <http://surl.li/wbnwdz> (дата звернення: 23.06.2024).
85. Ministry of Foreign Affairs of the People’s Republic of China, “*Vice Foreign Minister Ma Zhaoxu on Pelosi’s Visit to Taiwan*,” August 09, 2022. URL: <http://surl.li/outgxn> (дата звернення: 20.06.2024).
86. Ministry of Foreign Affairs of the People’s Republic of China. *Xi Jinping Met with American President Biden on the Island of Bali*. 14 November. URL: <http://surl.li/uqrirq> (дата звернення: 09.09.2024).
87. Minxin Pei, “COVID 19 is Finishing Off the Sino- American Relationship,” *Project Syndicate*, April 29, 2020. URL: <http://surl.li/swwepu> (дата звернення: 19.08.2024).
88. MOFA. Foreign Ministry Spokesperson Hua Chunying’s Regular Press Conference. *Chinese Ministry of Foreign Affairs (MOFA)*, 24. 2. 2022. URL: <http://surl.li/qpuggp> (дата звернення: 01.07.2024).
89. MOFA. Foreign Ministry Spokesperson Wang Wenbin’s Regular Press Conference on February 28, 2022. *Chinese Ministry of Foreign Affairs (MOFA)*, 28. 2. 2022. URL: <http://surl.li/rczcil> (дата звернення: 30.06.2024).
90. MOFA. Foreign Ministry Spokesperson Wang Wenbin’s Regular Press Conference on March 1, 2022. *Chinese Ministry of Foreign Affairs (MOFA)*, 1. 3. 2022. URL: <http://surl.li/syxhhi> (дата звернення: 01.07.2024).
91. MOFA. Joint Statement of the Coordinators’ Meeting on the Implementation of the Follow-up Actions of the Eighth Ministerial Conference of the Forum on China-Africa Cooperation (FOCAC). *Chinese Ministry of Foreign Affairs (MOFA)*, 19. 8. 2022. URL: <http://surl.li/jqpewq> (дата звернення: 02.07.2024).
92. MOFA. President Xi Jinping Speaks with Russian President Vladimir Putin on the Phone. *Chinese Ministry of Foreign Affairs (MOFA)*, 25. 2. 2022. URL: <http://surl.li/ewpamg> (дата звернення: 01.07.2024).

- 93.MOFA. State Councilor and Foreign Minister Wang Yi Meets the Press. *Chinese Ministry of Foreign Affairs (MOFA)*, 7. 3. 2022. URL: <http://surl.li/yhvlmp> (дата звернення: 30.06.2024).
- 94.MOFA. The 14th BRICS Summit Is Held: President Xi Jinping Chairs the Summit and Delivers Important Remarks. *Chinese Ministry of Foreign Affairs (MOFA)*, 24. 6. 2022. URL: <http://surl.li/pxxvhl> (дата звернення: 02.07.2024).
- 95.MOFA. Wang Yi Speaks with High Representative of the EU for Foreign Affairs and Security Policy Josep Borrell on the Phone. *Chinese Ministry of Foreign Affairs (MOFA)*, 2020. URL: <http://surl.li/jooctv> (дата звернення: 30.06.2024).
- 96.National Security Commission on Artificial Intelligence, “Final Report,” accessed April 02, 2023. URL: <http://surl.li/cdmxsd> (дата звернення: 24.06.2024).
- 97.National Security Strategy. May, 2010. URL: <http://surl.li/peualg> (дата звернення: 15.09.2024).
- 98.National Security Strategy. *The White House*, 22 October. 2022. URL: <http://surl.li/rkkryb> (дата звернення: 05.08.2024).
- 99.Ni V., “Joe Biden again says US forces would defend Taiwan from Chinese attack,” *The Guardian*, September 19, 2022. URL: <http://surl.li/rrhqwd> (дата звернення: 20.06.2024).
100. Office of the United States Trade Representative, *The United States in the Trans-Pacific Partnership*. URL: <http://surl.li/atguud> (дата звернення: 04.08.2024).
101. Pettyjohn S., Wasser B., Doherty C., *Dangerous Straits: Wargaming a Future Conflict over Taiwan*. Washington, DC: *Center for a New American Security*, June 2022. URL: <http://surl.li/iwqwzn> (дата звернення: 27.06.2024).
102. President Obama, “Writing the Rules for 21st Century Trade” (“We have to make sure the United States - and not countries like China - is the one writing this century’s rules for the world’s economy.”), *White House*, February 18, 2015. URL: <http://surl.li/zmyqhf> (дата звернення: 14.08.2024).

103. Qin, Amy and Chris Buckley. "China's Leader Xi Jinping Blames U.S. Containment for Troubles at Home." *The New York Times*, March 7, 2023. URL: <http://surl.li/psugbk> (дата звернення: 03.07.2024).
104. Qingguo J. China-US Cooperation Is the Key to Peace. *East Asia Forum*, 13. 3. 2022. URL: <http://surl.li/rrzskf> (дата звернення: 28.06.2024).
105. Report to the 20th National Congress of the Communist Party of China. *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*, 25 Oct. 2022. URL: <http://surl.li/iwjukp> (дата звернення: 03.07.2024).
106. Reuters Media. China Not Giving Material Support for Russia's War in Ukraine – U.S. Official. *Reuters Media*, 7. 1. 2022. URL: <http://surl.li/xlvbxv> (дата звернення: 01.07.2024).
107. Russian Presidential Executive Office. Joint Statement of the Russian Federation and the People's Republic of China on the International Relations Entering a New Era and the Global Sustainable Development. Russian Presidential Executive Office, 4. 2. 2022. URL: <http://surl.li/uchdob> (дата звернення: 30.06.2024).
108. Sheng Y., Yelu X. China Clarifies Neutral Stance as Russia, Ukraine Poised for Talks. *The Global Times*, 28. 3. 2022. URL: <http://surl.li/sybmpf> (дата звернення: 30.06.2024).
109. Suliman A., Fernández S. China and Ukraine's Top Diplomats Speak for First Time in Weeks. *The Washington Post*, 4. 5. 2022. URL: <http://surl.li/oanzhf> (дата звернення: 01.07.2024).
110. Summary of the 2018 National Defense Strategy of the United States of America," 2018. URL: <http://surl.li/wnzghr> (дата звернення: 29.07.2024).
111. Supporting Taiwan's Participation in the UN System, October 16, 2021. URL: <http://surl.li/dpcnph> (дата звернення: 26.06.2024).
112. The American Presidency Project. Japan-U.S. Joint Leaders' Statement: Strengthening the Free and Open International Order. *The American Presidency Project*, 23. 5. 2022. URL: <http://surl.li/irrtvg> (дата звернення: 29.06.2024).
113. The American Presidency Project. United States – Aotearoa New Zealand

- Joint Statement: A 21st-Century Partnership for the Pacific, the Indo-Pacific, and the World. *The American Presidency Project*, 31. 5. 2022. URL: <http://surl.li/lbkoyi> (дата звернення: 29.06.2024).
114. The Diplomat. "China and Russia Disagree on North Korea's Nuclear Weapons." *The Diplomat*, May 2024. URL: <http://surl.li/btlige> (дата звернення: 03.07.2024).
115. The Future of US Policy in Taiwan," *Foreign Relations Committee* December 08, 2021. URL: <http://surl.li/kzdltc> (дата звернення: 24.06.2024).
116. The National Military Strategy of the United States of America," June, 2015. URL: <http://surl.li/qyyddy> (дата звернення: 27.08.2024).
117. The Straits Times. LKY School Professor Huang Jing Banned, Has PR Cancelled, for Being Agent of Influence for Foreign Country. *The Straits Times*, 4 August. 2017. URL: <http://surl.li/psiaji> (дата звернення: 21.08.2024).
118. The Taiwan Affairs Office, *The Taiwan Question*, 2022. URL: <http://surl.li/rldrqqf> (дата звернення: 22.06.2024).
119. The White House. Background Press Call by a Senior Administration Official Previewing President Biden's Third Day in the Republic of Korea. *The White House*, 21. 5. 2022. URL: <http://surl.li/yfeojis> (дата звернення: 29.06.2024).
120. The White House. National Security Strategy of the United States of America. *Washington, D.C.*, December 2017. URL: <http://surl.li/emxthu> (дата звернення: 27.09.2024).
121. The White House. Readout of President Joe Biden's Meeting with President Xi Jinping of the People's Republic of China. *The White House*, 14 November. 2022. URL: <http://surl.li/kbdoah> (дата звернення: 11.07.2024).
122. Trade Map. International Trade Centre. URL: <https://www.trademap.org/Index.aspx> (дата звернення: 17.06.2024).
123. United States – The World Factbook. Central Intelligence Agency. URL: <http://surl.li/hhcms> (дата звернення: 28.06.2024).
124. US-China Economic and Security Review Commission, 2022 Report to

- Congress (Washington, DC: US-China Economic and Security Review Commission, 2022). URL: <http://surl.li/sqosan> (дата звернення: 26.06.2024).
125. US Department of Defense, Military and Security Development Involving the PRC, Annual Report to Congress. *Washington DC: Office of the Secretary of Defense*. 2022. URL: <http://surl.li/lrlsdp> (дата звернення: 24.06.2024).
 126. US Department of Defense, 2022 National Defense Strategy of The United States of America. *Washington, DC: US Department of Defense*, 2022. URL: <http://surl.li/lbyzsb> (дата звернення: 27.06.2024).
 127. U.S. Department of State: Department Press Briefing. *U.S. Department of State*, 2. 8. 2022. URL: <http://surl.li/lbrode> (дата звернення: 28.06.2024).
 128. US National Security Strategy. Washington, DC: *The White House*, 2022. URL: <http://surl.li/uouqso> (дата звернення: 03.07.2024).
 129. US warship sails through Taiwan Strait following China war games,” *Reuters*, April 17, 2023. URL: <http://surl.li/ydwrrw> (дата звернення: 23.06.2024).
 130. Varley K., “Taiwan Tensions Raise Risks in One of Busiest Shipping Lanes,” *Bloomberg*, August 2, 2022. URL: <http://surl.li/lylace> (дата звернення: 23.06.2024).
 131. Vorndick W., “China’s Reach has Grown; so Should the Island Chains,” *Asia Transparency Initiative*, October 22, 2018. URL: <http://surl.li/ezdmcc> (дата звернення: 22.06.2024).
 132. Wang L., Jonghyuk L., “a Taipei Moment Next?” *IDSS Paper IP22005* (February 2022) URL: <http://surl.li/ijlhbc> (дата звернення: 25.06.2024).
 133. Wang Yi, “China’s Role in the Global and Regional Order: Participant, Facilitator and Contributor”. *Fourth World Peace Forum, Beijing*, June 27, 2015. URL: <http://surl.li/vjioqy> (дата звернення: 22.09.2024).
 134. Wei Fenghe, “Speech at the 18th Shangri-La Dialogue by Gen. Wei Fenghe, State Councilor and Minister of National Defense, PRC,” *PLA Daily*, June 2, 2019. URL: <http://surl.li/kvsonv> (дата звернення: 15.07.2024).
 135. Why is the US concerned about China’s naval base in Djibouti? *TRT World*,

- April 21, 2021. URL: <http://surl.li/zlrdsb> (дата звернення: 17.06.2024).
136. Wong C. “Chinese Foreign Minister Wang Yi Says Opponents of Taiwan Reunification ‘Will Stink for 10,000 Years,’” *South China Morning Post*, January 14, 2020. URL: <http://surl.li/msaetu> (дата звернення: 23.06.2024).
 137. Wong E., Barnes J. E. Russia Asked China for Military and Economic Aid for Ukraine War, U.S. Officials Say. *The New York Times*, 13. 3. 2022 URL: <http://surl.li/sqtedm> (дата звернення: 01.07.2024).
 138. Wong E. Biden Officials Repeatedly Urged China to Help Avert War in Ukraine. *The New York Times*, 25. 2. 2022. URL: <http://surl.li/vlgfgw> (дата звернення: 28.06.2024).
 139. Xi Jinping: Hold High the Great Banner of Socialism with Chinese Characteristics and Strive in Unity to Build a Modern Socialist Country in All Respects. Report at the 20th National Congress of the Communist Party of China]. *The State Council of the PRC*, 25 October. URL: <http://surl.li/mdfqjp> (дата звернення: 25.08.2024).
 140. Xu Liang, “US Criticism Toward China Reveals a Country Unwilling to Learn – Global Times,” *Global Times*, February 9, 2020. URL: www.globaltimes.cn/content/1178944.shtml (дата звернення: 25.07.2024).
 141. Yang W., "Will China's emboldened Xi Jinping take a gamble on Taiwan?" *DW*, August 11, 2022. URL: <http://surl.li/nwjfhc> (дата звернення: 25.06.2024).
 142. Yao Y. Will the Ukraine War Ease US-China Tensions? *Project Syndicate*, 1. 4. 2022. URL: <http://surl.li/pvolql> (дата звернення: 28.06.2024).
 143. Yun S. Ukraine: China's Desired Endgame. *Stimson Center*, 22. 3. 2022. URL: <http://surl.li/xdwvli> (дата звернення: 30.06.2024).
 144. Zachary K. China Is Not the Biggest Threat to the World Order. It's Russia. *The New York Times*, 30. 5. 2022. URL: <http://surl.li/qtpftd> (дата звернення: 28.06.2024).
 145. Zelensky Says Ukraine Will Prevail as 9 Months Pass Since Conflict with Russia. *Global Times*, 22 Nov. 2022. URL: <http://surl.li/najofz> (дата звернення: 03.07.2024).

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»
Кафедра світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу

ВІДГУК НАУКОВОГО КЕРІВНИКА

на кваліфікаційну магістерську роботу студентки Ісонкіної Лілії Дмитрівни
спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії»

на тему: «Розвиток американо-китайських відносин наприкінці ХХ–першій
чверті ХХІ століття в контексті глобальних і регіональних викликів»

«27» листопада 2024
м. Харків

Зміст роботи Ісонкіної Лілії Дмитрівни є актуальним, оскільки американо-китайські відносини мають важливе значення для глобальної стабільності та визначають основні тенденції міжнародного порядку. Зокрема, взаємодія між двома найбільшими економіками світу впливає на динаміку міжнародних відносин, торгівлю, безпеку та розвиток багатосторонніх механізмів співпраці. У контексті сучасних глобальних викликів, таких як стратегічна конкуренція, економічні санкції, боротьба з кліматичними змінами та пандеміями, аналіз еволюції цих відносин є критично важливим для формування ефективної зовнішньої політики. Крім того, вивчення ролі США та Китаю у вирішенні регіональних конфліктів і їхнього впливу на інші країни, зокрема Україну, надає дослідженню вагомое практичного значення.

Перший розділ дипломної роботи присвячений історико-теоретичним аспектам проблеми дослідження американо-китайських відносин. Здобувачкою визначено науково-теоретичну базу досліджень американо-китайських відносин, здійснено порівняльний аналіз соціально-економічного та політичного профілю США і КНР, а також розкрито концептуальні засади зовнішньої політики США та Китаю. У другому розділі авторкою детально висвітлено особливості американо-китайських відносин у 1990-2000-х рр., а саме: досліджено особливості політичної співпраці між США і КНР у 1990-х роках, проаналізовано трансформацію американо-китайських відносин у першій чверті ХХІ століття, оцінено причини та наслідки загострення протиріч

між США і КНР в умовах посилення стратегічної конкуренції.

В третьому розділі Ісонкіною Л.Д. надано характеристику проблем та перспектив взаємодії США та Китаю в контексті глобальних і регіональних викликів, зокрема висвітлено геополітичні інтереси США та Китаю на Близькому Сході, розглянуто Тайвань як фактор американо-китайського суперництва: потенційні сценарії розвитку ситуації, розкрито місце та роль України в системі зовнішньополітичних координат США та Китаю, крім того, зроблено прогноз пріоритетних напрямів американо-китайської двосторонньої взаємодії.

Робота відзначається чітко визначеною структурою та логічною завершеністю. У процесі її виконання Ісонкіна Л.Д. продемонструвала наполегливість, високу організованість та здатність послідовно і чітко викладати свої думки. Поставлена мета роботи була успішно досягнута, а обрана тема та ключові питання досліджені у відповідності до визначених завдань.

Магістерська робота Ісонкіної Л.Д. є ґрунтовним дослідженням, яке демонструє високий рівень підготовки студентки до самостійної наукової діяльності. У процесі роботи здобувачка проявила себе як старанна, відповідальна та ініціативна дослідниця, яка вміло використовує наукові методи для досягнення поставлених цілей.

Матеріал всіх розділів викладено у логічній послідовності. Робота виконувалася відповідно до плану й встановленого графіку. Зміст та оформлення роботи відповідають висунутим вимогам, що дозволяє рекомендувати до захисту в Державній екзаменаційній комісії кваліфікаційну магістерську роботу Ісонкіної Л.Д.

Науковий керівник:

канд. екон. наук, доцент, доцент
кафедри світової політики, дипломатії
та туристичного бізнесу
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Ірина ПАНОВА

Харківський національний
університет імені В.Н Каразіна
м. Харків, Харків, майдан Свободи, 6.
27 листопада 2024 року

Екзаменаційній комісії із захисту
кваліфікаційних магістерських робіт
студентів спеціальності 291 «Міжнародні
відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії»

ЗОВНІШНЯ РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну магістерську роботу студентки спеціальності
291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»
Ісонкіної Лілії Дмитрівни
на тему: «Розвиток американо-китайських відносин наприкінці ХХ–першій
чверті ХХІ століття в контексті глобальних і регіональних викликів»

У дипломній роботі Ісонкіної Лілії Дмитрівни розкрито особливості розвитку американо-китайських відносин у ключові періоди кінця ХХ та першої чверті ХХІ століття. Авторка ґрунтовно висвітлила взаємодію двох провідних держав світу в умовах сучасних глобальних і регіональних викликів. У роботі проведено детальний аналіз політичних, економічних і безпекових аспектів взаємовідносин між США та Китаєм, розглянуто їх вплив на світову систему міжнародних відносин. Дослідження має значну актуальність, оскільки американо-китайські відносини є визначальними для формування глобальної стабільності та вирішення ключових міжнародних проблем.

У дипломній роботі здійснено прогнозування пріоритетних напрямів американо-китайської двосторонньої взаємодії, що охоплює сфери політики, економіки, безпеки та інновацій. Авторка аргументовано висвітлила перспективи співпраці та можливі виклики, враховуючи зростаючу стратегічну конкуренцію між двома світовими лідерами. Особливої уваги заслуговує аналітичний підхід до висвітлення ролі України в контексті американо-китайських відносин.

Авторкою була вирішена поставлена мета роботи, а також обґрунтовано історико-теоретичні аспекти проблеми дослідження американо-китайських відносин, зокрема розглянуто еволюцію двосторонньої співпраці в контексті глобальних змін і викликів. Окрему увагу приділено особливостям розвитку американо-китайських відносин у 1990–2000-х роках. Авторка докладно висвітлила динаміку політичної, економічної та безпекової взаємодії між

державами в цей період, а також визначила ключові фактори, що впливали на формування стратегічної співпраці та виникнення протиріч.

Зазначені результати дослідження є важливими для розуміння основних тенденцій у двосторонніх відносинах США та Китаю, їхньої трансформації у сучасних умовах, а також для прогнозування майбутніх напрямів співпраці та конкуренції.

В цілому, аналіз дипломної роботи свідчить про те, що Ісонкіна Л.Д. обробила велику кількість теоретичного матеріалу, оволоділа достатніми навичками самостійно ставити та вирішувати дослідницькі завдання.

Простежується ретельна робота по кожному розділу теми, яка розглядається.

Істотних недоліків бакалаврська робота не містить.

Запропонована робота є завершеним, самостійним науковим дослідженням, яке цілком відповідає встановленим вимогам до робіт відповідного кваліфікаційного рівня. За умови успішного захисту в ЕК, робота заслуговує на оцінку відмінно, а саме – 90.

Рецензент:

канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних
економічних відносин та логістики
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Аліна ШОЛОМ

Додаток 1 до Порядку проведення перевірки кваліфікаційних робіт, наукових праць та навчально-методичних видань щодо наявності запозичень з інших документів

Введено в дію:

наказ ректора № 0204-1/088 від 27.02.2020 р.

Ректору Харківського національного
університету імені В.Н.Каразіна

студента _____ Ісонкіної Лілії Дмитрівни _____

прізвище, ім'я та по батькові

форма навчання _____ денна _____

денна, заочна (дистанційна)

ступінь вищої освіти (освітньо-кваліфікаційний рівень) _____ магістр _____

(бакалавр, магістр)

спеціальність/напрямок _____ 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» _____

(код та найменування спеціальності; спеціалізації)

факультет (інститут) _____ Навчально-науковий інститут «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу» _____

(найменування факультету або інституту)

ЗАЯВА

Підтверджую, що текст дипломної роботи (проекту):

«Розвиток американо-китайських відносин наприкінці XX–першій чверті XXI століття в контексті

глобальних і регіональних викликів»

(назва роботи)

написаний мною особисто, не містить запозичень із чужих опублікованих результатів (текстів) без належного посилання на авторів та першоджерела, а також не містить свідомої фальсифікації результатів.

Електронна версія роботи, представлена для перевірки на наявність запозичень з інших документів, повністю збігається з друкованою.

Ознайомлена з Порядком проведення перевірки дипломних робіт студентів на наявність запозичень з інших документів.

01.12.2024 р.

(дата)

(підпис)